

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ**

**Освітній рівень: Магістр
Освітня програма: "Східноєвропейські
історичні студії"
Спеціальність: 032 Історія та археологія**

**Стратегії економічного та оборонного розвитку Польщі у
1989-2005 рр.**

**Кваліфікаційна робота студентки
Довгулич Сніжанни Ігорівни**

(підпис здобувача освіти)

**Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Антонюк О. С.**

(підпис наукового керівника)

**«Рекомендовано до захисту на ЕК»
Завідувач кафедри:
кандидат історичних наук, доцент
Малацай І. В.**

(підпис завідувача кафедри)

Київ - 2023

Анотація

Довгулич С. І. Стратегії економічного та оборонного розвитку Польщі у 1989-2005 рр.. Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Київ, 2023 р.

У кваліфікаційній роботі розглянуто економічний та оборонний розвиток Республіки Польща у 1989-2005 рр., досліджено економічну трансформацію Польщі після 1989 року із метою приєднання до ЄС та проаналізовано зміст та процес реалізації стратегій безпеки та оборони Польщі у вищезазначений період.

В українській історіографії тема стратегій економічного та оборонного розвитку Польщі у період 1989-2005 рр. розглядається лише в контексті вступу Республіки Польща до Північноатлантичного альянсу та Європейського Союзу, що робить цей аналіз доволі поверховим. Польська історіографія у контексті даної теми є значно об'ємнішою, даючи можливість розглянути дану проблему під критичним кутом, що було зроблено автором,

У ході роботи з джерелами було проведено детальний аналіз окремих ключових документів, що раніше не досліджувались в українській історичній науці, прийняття та реалізація яких стали запорукою інтеграції Польщі до НАТО та ЄС.

Автором було висвітлено економічні вимоги Копенгагенських критеріїв та їх реалізацію Республікою Польща задля подальшого приєднання до Європейського Союзу та проаналізовано “Національну стратегію інтеграції Польщі” від 1996 року. У процесі роботи було охарактеризовано становище польської економіки на початку XXI століття та стратегію її розвитку в період президентства А. Кваснєвського.

У кваліфікаційній роботі досліджено процес формування політики оборони Польщі після подій Круглого столу через прийняття оборонних та безпекових стратегій, розглянуто процес адаптації внутрішньої та зовнішньої оборонної політики до інтеграції з НАТО та визначено основні положення стратегій безпеки та оборони країни від 2000 та 2003 рр..

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел та літератури.

Dovhulych Snizhanna. Strategies of economic and defense development of Poland in 1989-2005. Taras Shevchenko National University of Kyiv. Kyiv, 2023

The qualification work examines the economic and defense development of the Republic of Poland in 1989-2005, studies the economic transformation of Poland after 1989 with the aim of joining the EU, and analyzes the content and process of implementing Poland's security and defense strategies in the above period.

In Ukrainian historiography, the topic of Poland's economic and defense development strategies in 1989-2005 is considered only in the context of Poland's accession to the North Atlantic Alliance and the European Union, which makes this analysis rather superficial. Polish historiography in the context of this topic is much more extensive, allowing us to consider this problem from a critical angle, which was done by the author,

In the course of working with the sources, a detailed analysis of certain key documents that have not been previously studied in Ukrainian historical science, the adoption and implementation of which became the key to Poland's integration into NATO and the EU, was carried out.

The author highlighted the economic requirements of the Copenhagen criteria and their implementation by the Republic of Poland for further

accession to the European Union and analyzed the National Integration Strategy of Poland of 1996. In the process, the author characterized the situation of the Polish economy at the beginning of the XXI century and the strategy of its development during the presidency of A. Kwasniewski.

The qualification work examines the process of forming Poland's defense policy after the events of the Round Table through the adoption of defense and security strategies, considers the process of adapting domestic and foreign defense policy to integration with NATO, and identifies the main provisions of the country's security and defense strategies of 2000 and 2003.

The qualification work consists of an introduction, three chapters, conclusions and a list of sources and references.

Список скорочень

- ВВП - Валовий внутрішній продукт;
- КНДР - Коре́йська Народно-Демократи́чна Респу́бліка;
- КНО - Комітет національної оборони;
- НАТО - Організація Північноатлантичного договору;
- ОБСЄ - Організація з безпеки і співробітництва в Європі;
- ОЕСР - Організація економічного співробітництва та розвитку;
- ООН - Організація Об'єднаних Націй;
- ПДВ - Податок на додану вартість;
- ППО - Протиповітряна оборона;
- СОНБ - Стратегічний огляд національної безпеки;
- СОТ - Світова організація торгівлі;
- СРСР - Союз Радянських Соціалістичних Республік;
- США - Сполучені Штати Америки;
- ЦСЄ - Центрально-Східна Європа;
- ЄЕС - Європейська економічна спільнота;
- ЄС - Європейський Союз;
- EFTA - European Free Trade Association;
- GSP - Generalized System of Preferences.

Зміст

Список скорочень.....	5
Вступ.....	7
Розділ 1. Стан наукової розробки теми.....	11
1.1. Історіографія проблеми.....	11
1.2. Джерельна база дослідження.....	22
1.3. Методологія дослідження.....	28
Розділ 2. Економічна трансформація Польщі у період 1989-2005 рр.....	31
2.1. Курс на реалізацію копенгагенських критеріїв	31
2.2. Економічне становище напередодні євроінтеграції.....	47
Розділ 3. Внутрішня та зовнішня оборонна політика Польщі у 1989 - 2005 рр.	55
3.1. Формування політики оборони у 1989-1992 рр.	55
3.2. Адаптація внутрішньої та зовнішньої оборонної політики до євроатлантичної інтеграції	69
3.3. Стратегія безпеки та оборони Республіки Польща від 2000 та 2003 рр.	77
Висновки.....	85
Список використаних джерел та літератури.....	90

Вступ

Впродовж багатьох віків регіон Центрально-Східної Європи постійно залишався в полі зору дослідників та науковців, адже ті кардинальні зміни, які його країни могли зазнати за одне чи два десятиріччя - деякі країни могли не зазнати ніколи. Республіка Польща є одним з найвдаліших прикладів цих змін. Останні роки ХХ століття стали для країни часом вибору, перетворень та оновлень. Як і більшість країн соціалістичного табору, Польща постала перед вибором між посиленням власної незалежності та безпеки шляхом приєднання до НАТО і Європейського Союзу та збереженням “братерських” відносин із пострадянським світом, де Росія має домінуюче значення як правонаступник СРСР. Якщо остання опція не вимагала значних зусиль від народу та уряду, оскільки російський імперіалізм з “розпростертими руками” зустрічав всіх бажаних, то побудова абсолютно нової держави із набуттям членства в найбільш авторитетних інституціях світу передбачала не лише перебудову політичного режиму країни, а й тотальну трансформацію всього польського суспільства.

Незалежно від того, яким шляхом держава обирає йти, в першу чергу її народ цікавить питання добробуту та безпеки. Євроатлантична та європейська інтеграції могли забезпечити ці обидва елементи, разом з тим вони передбачали чималу кількість реформ, перетворень та стратегій із власним баченням майбутнього країни. У випадку Польщі економічний прогрес був можливий лише завдяки подоланню кризового періоду, з яким вона стикнулася в останньому десятиріччі ХХ століття, стійкості населення до змін та правильному політичному менеджменту. Тоді як питання безпеки держави потрібно було вирішувати одразу, оскільки лише впевненість у власній безпеці та непорушності своїх кордонів гарантує сприятливе середовище для розвитку інших сфер життя.

Актуальність теми. Розвиток економіки та оборонної сфери був ключовим у процесі інтеграції Польщі до структур НАТО та Європейського Союзу. Будучи вірним союзником України впродовж її незалежності, Польща активно підтримує її бажання приєднатись до вищезгаданих інституцій і так, як прямо зараз Україна в буквальному значенні виборює власне право на існування у цивілізованому та демократичному світі із перспективою євроатлантичної та європейської інтеграцій, питання перебудови зовнішньої та внутрішньої політики насамперед у оборонній сфері, а також подолання економічної кризи із подальшим прогресом економічного добробуту є одними з основних пунктів, на яких мають зосередитись українські науковці, економісти та дипломати.

Об'єктом дослідження даної роботи є Республіка Польща у період 1989-2005 рр..

Предметом дослідження є економічна трансформація Польщі після 1989 року із метою приєднання до ЄС та внутрішня та зовнішня оборонна політика Польщі у 1989 - 2005 рр..

Метою дослідження є комплексний аналіз становища польської економіки у 1990-х - початку 2000-х рр. з перспективою євроінтеграції та процесу імплементації економічних вимог для вступу до ЄС, а також аналіз змісту та реалізації стратегій безпеки та оборони Польщі у період 1989-2005 рр..

Для досягнення цієї мети були поставлені наступні **завдання**:

- розібрати стан наукової розробки теми через аналіз відповідної історіографії, джерельної бази та методології дослідження;
- простежити курс на реалізацію Копенгагенських критеріїв в економічній сфері Польською державою;

- проаналізувати “Національну стратегію інтеграції Польщі” від 1996 року та виокремити її ключові моменти;
- окреслити становище польської економіки кінця XX - початку XXI століття у період двох каденцій А. Кваснєвського;
- простежити процес формування політики оборони Польщі у 1989-1992 рр. через призму прийняття “Оборонної доктрини Республіки Польща 1990 року”, “Зasad польської оборонної політики 1992 року” та “Стратегії безпеки і оборони Республіки Польща 1992 року”;
- розглянути адаптацію внутрішньої та зовнішньої оборонної політики до інтеграції з НАТО;
- визначити основні положення стратегій безпеки та оборони Республіки Польща від 2000 та 2003 рр..

Наукова новизна роботи полягає у детальному аналізі окремих ключових документів, що раніше не досліджувались в українській історичній науці, прийняття та реалізація яких стали запорукою інтеграції Польщі до НАТО та ЄС. До таких відносяться: Національна стратегія інтеграції¹, Оборонна доктрина Республіки Польща 1990 року², Політика

¹ Narodowa Strategia Integracji (NSI). Електронний ресурс // Ośrodek Informacji i Dokumentacji Europejskiej – Режим доступу:
http://oide.sejm.gov.pl/oide/images/files/dokumenty/narodowa_strategia_integracji.pdf

² Uchwała Komitetu Obrony Kraju z dnia 21 lutego 1990 r. w sprawie doktryny obronnej Rzeczypospolitej Polskiej. Електронний ресурс // Dziennik Ustaw – Режим доступу:
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP19900090066/O/M19900066.pdf>

безпеки і оборонна стратегія Республіки Польща 1992 року³, Засади польської політики безпеки 1992 року⁴ та Стратегія національної безпеки Республіки Польща 2003 року⁵.

Хронологічні межі охоплюють період 1989 - 2005 рр., де нижня хронологічна межа обумовлена переговорами Круглого столу між “Солідарністю” та тогочасною польською комуністичною владою, а верхня хронологічна межа визначається кінцем другої каденції А. Кваснєвського, за президентства якого Польща трансформувала внутрішню та зовнішню економічну і оборонну політику, результатом чого стало приєднання до ЄС та НАТО.

Структура роботи обумовлена зазначеними вище метою та завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел та літератури.

³ Polityka Bezpieczeństwa i Strategia Obronna RP 1992 roku. Електронний ресурс // Koziej. pl – Режим доступу:

https://koziej.pl/wp-content/uploads/2015/07/Strategia_RP_z_92_r.doc

⁴ Założenia Polskiej Polityki Bezpieczeństwa 1992 roku. Електронний ресурс // Koziej. pl – Режим доступу:

https://koziej.pl/wp-content/uploads/2015/07/Strategia_RP_z_92_r.doc

⁵ National Security Strategy of the Republic of Poland, 2003. Електронний ресурс // Policy Documentation Center – Режим доступу:

http://pdc.ceu.hu/archive/00002796/01/poland_foreign9_doc.pdf

Розділ 1. Стан наукової розробки теми

1.1. Історіографія проблеми

Із розпадом Радянського Союзу не лише країни ЦСЄ, а й весь європейський континент увійшов у нову фазу історичної дійсності, даючи науковцям величезний простір для дослідження та аналізу пострадянського та постсоціалістичного переродження держав. Події, які відбувались в Польщі наприкінці ХХ століття, потрапили не лише в зону інтересу істориків, а й економістів, юристів, військових, політологів тощо. Спектр напрацювань у сфері оборонної та економічної політики Республіки Польщі у 1990-х - початку 2000-х рр. розширюється досі, даючи світу нові погляди та підходи вивчення інтеграційних процесів країни до провідних західних інституцій. У даному розділі проаналізуються відповідні праці, передовсім польських науковців, де вони подають нове для української історії бачення тих подій через призму розробки та втілення відповідних національних стратегій. Поруч з ними, буде проаналізовано й роботи українських дослідників, яким притаманний більш узагальнюючий стиль дослідження вищезазначених процесів.

Оскільки тема євроінтеграції є надзвичайно актуальною для українців, українська історіографія роками наповнювалась належними важливими матеріалами. Так, у 2015 авторами Алексієвець А., Алексієвець М. та Ільчук І.⁶ було видано статтю, де аналізувались основні тенденції та проблеми економічних відносини між Україною та Польщею в контексті європейської та атлантичної інтеграції і геополітичної трансформації в

⁶ Алексієвець А., Алексієвець М., Ільчук І. Тенденції та проблеми співпраці України і Польщі в економічній сфері у сучасних умовах. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. Видавництво ТНПУ ім. В.Гнатюка, Тернопіль, 2015. – Вип. 2. – Ч. 4.- с. 109 - 123

кінці XX - початку XXI століття. У роботі акцентується увага на співпраці обох країн в період, коли остання намагається приєднатись до НАТО та ЄС, балансуючи при тому свої відносини зі східними сусідами, у даному випадку з Україною, основою чого стало фінансування Польщею інвестиційних проектів в українські підприємства та підписання відповідних договорів для торгівлі між Україною і Польщею.

У 2008 році Бочаров С.⁷ опублікував роботу, де проаналізував основні етапи польської інтеграції до ЄС та зробив акцент на проблемних питаннях переговорного процесу між обома сторонами, в тому числі на економічних угодах та розбіжностях. Згідно з істориком, євроінтеграція Польщі пройшла етап від підписання договору про торговельно-економічну співпрацю з ЄЕС у 1989 році до офіційних переговорів про членство у структурі, та закінчилась успішною ратифікацією домовленостей між обома сторонами. Ключовим аспектом набуття Польщею членства у ЄС стало виконання Копенгагенських критеріїв 1993 року, які були універсальними для тих країн, що бажали приєднатись до Союзу, включно з Республікою Польща.

Так, як 90-ті рр. XX століття були часом взаємозалежного проведення внутрішньої та зовнішньої політики у всіх сферах держави з метою отримання гарантій безпеки від ЄС та НАТО, дана тема також порушується вітчизняними дослідниками. Буглай Н.⁸ було опубліковано

⁷ Бочаров С. Інтеграція Польщі до Європейського Союзу (1989-2004 рр.). Журнал „Схід”, число 4 (88), Донецьк, 2008 р.

⁸ Буглай, Н. Зовнішня політика Польщі після вступу до НАТО. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Історія / за заг. ред. І. С. Зуляка ; редкол.: М. Алексієвець, Л. Алексієвець, М. Бармак [та ін.]. – Тернопіль : [ТНПУ], 2016. Вип. 1, ч. 2. С. 137–141

статтю, де дослідниця розглянула різні аспекти зовнішньої політики Польщі після вступу до Північноатлантичного альянсу. В контексті даної проблематики було виокремлено важливість прийняття стратегій безпеки і оборони Польщі, адаптацію польської армії до атлантичних стандартів та участь країни в міжнародних операціях Альянсу.

Довгулич С. І.⁹ дослідила процес економічної перебудови Польщі напередодні інтеграції до ЄС в контексті реалізації копенгагенських критеріїв. Головченко А.¹⁰ було видано працю, присвячену інтеграційним процесам ЦСЄ в умовах побудови нової зовнішньої політики після розпаду СРСР. В роботі було дано оцінку перевагам та можливостям, з якими зустрілись країни Центрально-Східної Європи, включно з Польщею, після приєднання до західноєвропейської інституції.

Сучасні історичні процеси Республіки Польща детально описано в праці Зашкільняка Л. О. та Крикуна М. Г.¹¹. Автори не лише аналізують історичні зміни та тенденції протягом всієї історії держави, а й

⁹ Довгулич С. І. Курс Польщі на реалізацію копенгагенських критеріїв в економічній сфері в 1989-2004 рр. «Вісник науки та освіти». Випуск 4, Київ, 2023. С. 762 - 774

¹⁰ Головченко А. В. Інтеграція як умова проведення зовнішньої політики країн Центрально-Східної Європи: перспективи для України. Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / редкол. : С. В. Ківалов (голов. ред.), Л. І. Кормич (заст. голов. ред.), Ю. П. Аленін [та ін.] – Одеса : Фенікс, 2013. Вип. 48. С. 308 - 316

¹¹ Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів / Наук. ред. Л. Зашкільняк. Львівський національний університет імені Івана Франка; Інститут історичних досліджень; Центр історичної полоністики. – Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка, 2002. 752 с.

відтворюють детальну хронологію подій, що відбувались. В рамках написання кваліфікаційної роботи праця авторів слугувала допоміжним чинником у вивченні проблеми “шокової терапії” та її наслідків для польського населення.

Зеленько Г.¹² видала статтю, присвячену впливу євроінтеграційних процесів на побудову громадянського суспільства в країнах ЦСЄ. Авторка зосередилась на поетапному розвитку відносин вищезгаданих країн з ЄС, одним із яких була реалізація Копенгагенських критеріїв.

Попри те, що в досліджуваний період Польща активно розвивала співпрацю із західноєвропейськими країнами, важливим партнером для Республіки залишалась Україна. Ключук Ю.¹³ присвятила цій темі статтю, де простежила політичне співробітництво між Польщею та Україною в період каденцій А. Кваснєвського та Л. Кучми. Авторкою було проаналізовано вплив зв'язку президентів на загальнодержавні процеси, які сприяли трансформації відносин країн до рівня стратегічного партнерства. Важливість цієї праці у контексті даної кваліфікаційної роботи полягає у висвітленні головних аспектів міждержавної співпраці, на яких базувалися подальші дружні відносини між Польщею та Україною, що відповідає актуальності теми дослідження.

Оскільки економічний розвиток є важливою складовою не лише інтеграції до ЄС, а й до НАТО, дане питання було порушено в роботі

¹² Зеленько Г. Євроінтеграційний фактор у процесах становлення громадянського суспільства в країнах Центрально-східної Європи. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2007. Вип. 34. С. 191-205

¹³ Ключук Ю. М. Практична реалізація двосторонніх польсько-українських угод часів А. Кваснєвського та Л. Кучми. Гілея, Випуск 142, К, 2019. С. 37-42

Корнілової В.¹⁴. Авторка дослідила економічну вигоду від інтеграції з Північноатлантичним Альянсом на прикладі країн Центрально-Східної Європи. Важливими були інвестиційні дані, що надаються у роботі, про прибуток, який Польща отримала в процесі та після вступу до Альянсу.

Польським інститутом у Києві було видано публікацію, де аналізувався досвід Польщі у складі Європейського Союзу в перші роки після приєднання¹⁵. У роботі порушувались як соціальні, так і економічні аспекти членства. В рамках дослідження, особливу цінність мав аналіз та оцінка наслідків інтеграції для сільського господарства Польщі, що було надано в публікації.

Поставивши собі за мету перехід до ринкової економіки, Польща розпочала впровадження радикальних та часом жорстких реформ, які попри свою складність вивели польську економіку на конкурентоспроможний рівень. Цей процес було висвітлено науковицею Палеховою В.А., яка написала працю “Польський досвід переходу до ринку: уроки для України”¹⁶ з детальним оглядом ринкових реформ у Польщі, аналізом їх здобутків та невдач, а також виокремленням основних кроків “шокової терапії” та тогочасних економічних стратегій, з чого робився висновок щодо засвоєння цих уроків Україною. Палеховою В.А. було доведено, що інтеграцію польської економіки у міжнародну торгівлю

¹⁴ Корнілова В. В. Економічний аспект євроатлантичної інтеграції країн центрально-східної Європи. Інвестиції: практика та досвід. - 2018. - № 8. - С. 36-38

¹⁵ На шляху до Європейського Союзу. Досвід Польщі. Польський Інститут у Києві. Київ, 2006. 148 с.

¹⁶ Палехова В.А. Польський досвід переходу до ринку: уроки для України. Історичний архів. Наукові студії: Зб. наук. пр. — Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2008. Вип. 2. С. 62-72.

можна вважати ефективною, враховуючи її переорієнтацію на розвинуті країни, зниження зовнішнього боргу та інші чинники, що є важливою частиною дослідження у даній кваліфікаційній роботі.

Так, як польська економічна трансформація передбачала виконання Копенгагенських угод на шляху до приєднання до ЄС, їх сутність та характеристику було опрацьовано у статті Фалалєєвої Л.Г.¹⁷ Авторка також визначила чинники розширення європейської інтеграції та висвітлила моделі співробітництва країн, що розвиваються з Європейським Союзом. Оскільки Копенгагенські критерії полягають у «наявності як дієвої ринкової економіки, так і здатності впоратися з конкурентним тиском і дією ринкових сил у межах ЄС»¹⁸, Польщі знадобився десятирічний період, під час якого відбулась трансформація, адаптація та втілення нової економічної політики.

Питання економічного розвитку Польщі до та після вступу до Європейського Союзу було досліджено в роботі Шуби Т.П., Луняка В.А. та Сашкової А.О.¹⁹ Автори проаналізували економічні переваги та недоліки вступу до Європейського Союзу та визначили проблеми, з якими зіткнулася на цьому шляху Польща в контексті досвіду для українського суспільства. Згідно з авторами, важливим показником для ЄС задля подальшого вступу до інституції є ефективне виконання взятих на себе зобов'язань, насамперед політичних та економічних. Виконавши ці

¹⁷ Фалалєєва Л.Г. Роль Копенгагенських критеріїв у реалізації цінностей Європейського Союзу. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України, № 1. 2017. С. 114-122.

¹⁸ Там само. С. 117

¹⁹ Шуба Т.П., Луняка В.А., Сашкова А.О. Шлях економічного розвитку Польщі до та після вступу до Європейського Союзу. «Економіка та суспільство», Випуск 13, Мукачево, 2017. С. 150 - 156

зобов'язання, Польща забезпечила собі статус члена Європейського Союзу, подаючи приклад дієвих економічних реформ для країн-кандидатів та країн, що в перспективі бажають набути відповідного членства.

Очевидно, що найповніше та найдостовірніше дослідження економічного та оборонного становища Польщі в період 1989-2005 рр. можна знайти в польській історіографії. Так, польська історіографія наповнена максимально деталізованими напрацюваннями із даної проблематики, де автори не лише аналізують інформацію зі сторони, а й є учасниками подій, про які пишуть.

Польським економічним інститутом, який займається дослідженням зовнішньої торгівлі, макроекономіки, енергетики та аналізом ключових сфер суспільного та державного життя Польщі, було опубліковано звіт “Польща 1989-2019. Суспільство, економіка, культура”²⁰, де автори Арак П., Черніцкі Л., Червінські А. та інші проаналізували діяльність основних галузей держави. У роботі було застосовано порівняльний метод дослідження між Польщею сучасною та Польщею 1990-х рр., внаслідок чого науковці змогли простежити тогочасний економічний прогрес держави та окреслити виклики, з якими польське суспільство зустрінеться в близькому майбутньому.

У 2013 році Бюро національної безпеки Польщі видало Білу книгу національної безпеки Республіки Польща²¹, яка призначалась для всіх державних структур, громадських і недержавних організацій та громадян країни, аби поінформувати їх про становище безпеки держави та її

²⁰ Arak P., Czernicki Ł., Czerwiński A., Kukołowicz P., Kutwa K., Maj M. Polska 1989-2019. Społeczeństwo, gospodarka, kultura. Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa, 2019. 24 с.

²¹ Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej. Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa, 2013. 265 с.

громадян. Біла книга розроблялась на основі Стратегічного огляду національної безпеки, що включав в себе звіт комісії СОНБ із висновками та рекомендаціями щодо безпекової політики країни та її подальшого вдосконалення.²² Важливим аспектом книги для даного дослідження є окреслення історичної еволюції безпеки Польщі та аналіз системи управління національною безпекою, що зафіксовано у Конституції Республіки Польща 1997 року.

Ще однією важливою роботою в рамках цього дослідження є звіт від згаданого вище Польського економічного інституту - “30 років економічних перетворень: економіка Польщі наближається до західних стандартів”²³ автора Бочена Д., де детально аналізувалась трансформація польської економіки з 1989 р. до 2019 р., результатом чого стало її наближення до західних стандартів.

Вивченням взаємозв'язку між політикою безпеки та оборонною стратегією Республіки Польща займались науковці Чарнецькі Д. та Скалські Д.²⁴ Авторами було опубліковано системне напрацювання про безпекову політику та оборонну стратегію Польщі, де вони дослідили процес втілення оборонних стратегій держави на міжнародній арені через призму

²² Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej. Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa, 2013. С .4

²³ Bochen D. 30 lat transformacji gospodarczej: Polska gospodarka zbliża się do standardów zachodnich. Електронний ресурс // Polski Instytut Ekonomiczny– Режим доступу: https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2022/01/04_06_2019_Informacja_prasowa_30latPrzemian.pdf

²⁴ Czarniecki D., Skalski D. Polityka bezpieczeństwa i strategia obronna III Rzeczypospolitej: zarys problematyki. Pomorska Szkoła Wyższa, Gdańsk, 2018. 172 с.

діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також через сприйняття проблематики польським суспільством.

Так, як новий етап історії Польщі із повністю незалежним шляхом розвитку бере свої витoki від подій, названих “Круглим Столом”, польські медіа досі продовжують публікувати історичні дослідження з цього питання, прикладом чого є діяльність Ярославської М.. Автор повністю дослідив процес переговорів у статті “Матеріали Круглого Столу”²⁵, де ним було описано всі ключові питання зустрічей та їх наслідки. Ця праця підкреслює важливість подій 1989 року, з чого бере початок дана кваліфікаційна робота.

Коніас М.²⁶ охарактеризувала розвиток польської політики безпеки і оборони починаючи з 1989 року, де в процесі роботи було розглянути відповідні стратегічні документи та проаналізовано важливість міжнародного співробітництва у контексті державної безпеки. А у дослідженні Котлоржа Д. та Сойка Е.²⁷ було зроблено спробу проаналізувати взаємозв’язок між темпами зростання ВВП та чисельністю зайнятих у Польщі у 1995–2014 рр.. Також автори спробували встановити характер економічного зростання у вищезазначений період.

Надзвичайно важливою в рамках безпеки та оборони Польщі є діяльність польського військового, науковця та заступника міністра національної оборони у 2005-2006 рр. Козея С.. Його дослідження у

²⁵ Jarosiński M. Obrady Okrągłego Stołu. Електронний ресурс // Dzieje.pl – Режим доступу: <https://dzieje.pl/aktualnosci/obrad-y-okraglego-stolu>

²⁶ Konias M.. W poszukiwaniu gwarancji bezpieczeństwa. Polska po 1989 roku. Zeszyty Naukowe Ruchu Studenckiego, Nr 2, Wrocław, 2011. С. 65 - 78

²⁷ Kotlorz D., Sojka E. Wzrost gospodarczy a zatrudnienie w Polsce w latach 1995–2014. Studia Prawno-Ekonomiczne, V. 105, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, 2017. С. 259-275

військовій галузі є ключовими у процесі написання даної кваліфікаційної роботи, оскільки науковцем детально проаналізовано головні документи стратегічного розвитку оборонної політики країни від 1990 до 2003 рр.. У роботах “Еволюція національної безпеки Республіки Польща у 1990-х роках”²⁸ та “Стратегія безпеки і оборони Республіки Польща після вступу до НАТО”²⁹ не лише подається уніфікований опис документів, а й їх критична аргументація із висновками та пропозиціями на майбутнє. Разом із польським дослідником Бжозовським А., Козей С. видав працю “Стратегії національної безпеки Республіки Польща 1990-2014. Рефлексія на чверть століття”³⁰, де автори простежили шлях Польщі від проведення недієздатної оборонної політики в рамках Варшавського договору до набуття рівноправного членства в провідних альянсах та союзах демократичного світу.

Дослідницею Резлер П.³¹ було написано працю, присвячену оцінці Копенгагенських критеріїв, де авторкою порушувалось питання їх

²⁸ Koziej S. Ewolucja Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej w latach dziewięćdziesiątych XX wieku. Електронний ресурс // Koziej. pl – Режим доступу: https://koziej.pl/wp-content/uploads/2015/07/Skrypt_-_Ewolucja_bezp._RP_w_latach_90..doc

²⁹ Koziej S. Strategia Bezpieczeństwa i obronności Rzeczypospolitej Polskiej po wstąpieniu do NATO. Електронний ресурс // Koziej. pl – Режим доступу: https://koziej.pl/wp-content/uploads/2015/07/Skrypt_-_SBiORP_w_NATO.doc

³⁰ Koziej S., Brzozowski A.. Strategie bezpieczeństwa narodowego RP 1990-2014. Refleksja na ćwierćwiecze. Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej. Pierwsze 25 lat, Warszawa, 2015. С. 17-54

³¹ Rezler P. The Copenhagen Criteria: Are they helping or hurting the European Union? The Touro International Law Review. V. 14, No. 2, 2011. С. 390-411.

ефективності. На прикладі Польщі, Резлер П. проаналізувала недоліки положень критеріїв, наголошуючи на їх нечіткості та відсутності покарання за їх невиконання. Важливою проблемою, порушеною у праці, було невиконання Польщею частини пунктів до вступу до ЄС.

Іншим значущим напрацюванням із історії постсоціалістичної Польщі є робота Скужинські Я.³², де автор охарактеризував політичні стратегії обох сторін переговорів та описав внутрішні розбіжності всередині партії та рухів, чия діяльність спрямовувалась на демократизацію суспільного життя.

Волошин М.³³ обрав спеціальний підхід до вивчення інтеграційних процесів Республіки Польщі за двох каденцій Александра Кваснєвського, де ним було проаналізовано окремі виступи Президента, що стосуються набуття членства в НАТО та ЄС. Автор розглядає висловлювання А. Кваснєвського як індикатор свого ставлення до приєднання Польщі до НАТО та ЄС, членом яких країна стала у 1999 та 2004 рр. відповідно.

У французькій універсальній енциклопедії “Universalis” подається детальний опис Польщі та її основних галузей життєдіяльності у статті “Pologne”³⁴, там же знаходимо визначення Організації економічного

³² Skórzyński J. Okrągły stół. Znak, Kraków, 2019. 360 с.

³³ Wołoszyn M. Metafora w służbie polityki. Aleksander Kwaśniewski o wstąpieniu Polski do NATO i akcesji do Unii Europejskiej. Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza, Vol. 28 (48), Nr 2, Poznań, 2021. С. 393 - 413

³⁴ Bourrilly J., Langros G., Laran M., Maurel M., Mond G., Potel J., Włodarczyk H. Pologne Електронний ресурс // Encyclopædia Universalis France— Режим доступу: <https://www.universalis.fr/encyclopedie/pologne/6-une-transformation-democratique/>

співробітництва та розвитку, куди Польща вступила у 1996 році у статті OCDE (Organisation de coopération et de développement économiques).³⁵

Аналізуючи історіографію проблематики дослідження можна зробити висновок, що українські дослідники та науковці розглядали тему стратегій економічного та оборонного розвитку Польщі у період 1989-2005 рр. лише в контексті вступу Республіки Польщі до структур ЄС та НАТО, що часто піддавало короткому узагальненню ключові положення з цих питань, пропускаючи їх значимість у внутрішньому житті держави. Польська історіографія є значно об'ємнішою в цьому плані, що відкриває українським науковцям нову площину для досліджень та роздумів.

1.2. Джерельна база дослідження

Тема стратегій економічного та оборонного розвитку Польщі у період 1989-2005 рр. є дуже обширною та включає в себе як внутрішні, так і зовнішні процеси розвитку держави. До внутрішніх процесів відносяться прийняття реформ, покращення добробуту населення, формування відповідних державних органів, формування збройних сил, забезпечення робочих місць тощо. До зовнішніх процесів, відповідно, відносяться налагодження дипломатичних відносин із якомога більшою кількістю держав, співпраця та інтеграція із демократично спрямованими інституціями та зобов'язання дотримуватись міжнародно визнаних цінностей та стандартів. Всі ці складові розглядаються у даному дослідженні через аналіз джерел, що їх визначають.

³⁵ OCDE (Organisation de coopération et de développement économiques). Електронний ресурс // Encyclopædia Universalis France— Режим доступу: <https://www.universalis.fr/encyclopedie/ocde-organisation-de-cooperation-et-de-developpement-economiques/>

Окремим обширним елементом кваліфікаційної роботи є аналіз економічних та оборонних стратегій, що постали у вигляді концептуальних документів із прописаними цілями та обов'язками на найближчі роки відповідно від дати їх створення. У роботі розглядаються й інші нормативні акти та архівні документи, що доповнюють якість та сутність дослідження, даючи змогу у повному обсязі дослідити тогочасні реалії.

Першим важливим джерелом у рамках даного дослідження є Північноатлантичний договір від 4 квітня 1949 року,³⁶ підписання якого дало основу для створення Північноатлантичного альянсу. Цю міжнародну угоду було підписано з метою здійснення колективної оборони та підтримання миру і безпеки після руйнівних подій Другої світової війни. В свою чергу, Польща приєдналася до договору у 1999 році, забезпечивши собі гарантії безпеки, які цей документ передбачає.

Оскільки із виходом зі складу країн соціалістичного табору Польща починає переорієнтацію на західну модель розвитку держави, цей процес потребував втілення певних вимог та завдань. В процесі євроінтеграції такі вимоги та завдання було систематизовано у вигляді Національної стратегії інтеграції³⁷ на виконання Постанови Сейму Республіки Польща від 14 березня 1996 року. У документі прописано цілі на момент переговорів та потенційного членства, включено попередні зобов'язання та визначено пріоритети на майбутнє.

³⁶ Північноатлантичний договір від 4 квітня 1949 року. Електронний ресурс // Верховна Рада України – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_008#Text

³⁷ Narodowa Strategia Integracji (NSI). Електронний ресурс // Ośrodek Informacji i Dokumentacji Europejskiej – Режим доступу: http://oide.sejm.gov.pl/oide/images/files/dokumenty/narodowa_strategia_integracji.pdf

У 2003 році було видано “Стратегію національної безпеки Республіки Польща”³⁸, якій передували стратегії 1992 та 2000 рр.. Прийняття даного документу стало наслідком подій 11 вересня 2001 року у США, після чого у багатьох країнах та інституціях, насамперед у структурах НАТО, було переглянуто питання гарантій безпеки, що сподвигло Польщу вдосконалити власні нормативні акти безпекового та оборонного характеру із метою захисту своїх громадян.

У контексті внутрішньої оборонної політики Польщі великого значення має документ “Політика безпеки та оборонна стратегія Республіки Польща 1992 року”³⁹, де окреслено цілі та напрямки діяльності держави задля збереження суверенітету та посилення безпеки країни та її громадян. Іншою метою документу було посилення позицій Польщі на міжнародній арені із подальшим розвитком відносин із сусідніми державами та державами-лідерами у світі.

Із початком євроінтеграційного процесу та реформуванням економічної галузі Республіки, важливим етапом пристосування польської економіки до європейських стандартів було виконання Копенгагенських критеріїв. Їх зміст було опубліковано у президентському заключенні Копенгагенської Європейської ради 21-22 червня 1993 року,⁴⁰ головною

³⁸ National Security Strategy of the Republic of Poland, 2003. Електронний ресурс // Policy Documentation Center – Режим доступу: http://pdc.ceu.hu/archive/00002796/01/poland_foreign9_doc.pdf

³⁹ Polityka Bezpieczeństwa i Strategia Obronna RP 1992 roku. Електронний ресурс // Koziej. pl – Режим доступу: https://koziej.pl/wp-content/uploads/2015/07/Strategia_RP_z_92_r.doc

⁴⁰ Presidency Conclusions Copenhagen European Council - 21-22 June 1993. Електронний ресурс // European Parliament – Режим доступу: https://www.europarl.europa.eu/enlargement/ec/pdf/cop_en.pdf

умовою яких була наявність ринкової економіки та конкурентоздатність у межах Європейського Союзу.

2 квітня 1997 року було ухвалено Конституцію Республіки Польщі,⁴¹ звідки випливає більшість фундаментальних положень держави. Так, як питання національної безпеки є одним із ключових у контексті існування країни, безпекові та оборонні фактори було конкретизовано та уніфіковано у головному державному документі Республіки Польщі.

Одним з перших документів оборонної політики Польщі після 1989 року є “Оборонна доктрина Республіки Польща”,⁴² де утверджувались головні елементи національної оборонної стратегії країни та визначались головні напрямки її оборонної політики. Неоднозначною складовою цього документу є те, що умовно Польща ще перебувала у складі Варшавського договору, що самим по собі робило цю доктрину неефективною.

У 1992 році було опубліковано "Припущення польської політики безпеки"⁴³, підписані Президентом Республіки Польща, де визначались основні принципи політики Польщі у сфері внутрішньої та зовнішньої безпеки, тоді як вищезгадані “Політика безпеки та оборонна стратегія

⁴¹ The Constitution of the Republic of Poland of 2nd April, 1997. Електронний ресурс // Dziennik Ustaw– Режим доступу: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/194980>

⁴² Uchwała Komitetu Obrony Kraju z dnia 21 lutego 1990 r. w sprawie doktryny obronnej Rzeczypospolitej Polskiej. Електронний ресурс // Dziennik Ustaw– Режим доступу: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP19900090066/O/M19900066.pdf>

⁴³ Założenia Polskiej Polityki Bezpieczeństwa 1992 roku. Електронний ресурс // Koziej. pl – Режим доступу: https://koziej.pl/wp-content/uploads/2015/07/Strategia_RP_z_92_r.doc

Республіки Польща 1992 року” стали доповненою версією першого документу.

Важливою групою джерел, що використовувались у дослідженні, є не лише нормативно-правові акти, а й інші публікації документів, що мають безпосереднє відношення до проблематики дослідження. До таких відноситься звіт Європарламенту про політичне та економічне становище Польщі в процесі інтеграції з Європейським Союзом⁴⁴. В рамках дослідження, важливого значення мала оцінка економічної ситуації та перспектив Польщі станом на 1999-2000 рр.. У звіті також надавались рекомендації щодо покращення економічного становища країни, що було використано у вивченні проблем економічного становища Польщі напередодні євроінтеграції.

Інтеграційні процеси Польщі до Північноатлантичного альянсу та Європейського Союзу, включно з розвитком економіки та оборони країни, часто характеризуються як такі, що йшли і розвивались незалежно від того, хто перебував при владі, адже процес як такий було запущено і ніхто не посмів змінити обраний вектор. Разом з тим, досліджуваний період припав на дві каденції Александра Квасневського, за президентства якого Польща увійшла у вир змін та перебудов та за президенства якого - стала членом НАТО, ЄС та вивела свій економічний та оборонний потенціал на рівень західних партнерів. Таким чином важливими документами в рамках даної роботи є постанови, що документують президентські вибори 1995 та 2000 років. До таких відносяться “Повідомлення Державної виборчої

⁴⁴ Briefing No 12. Note on Poland's political and economic situation and its relations with the European Union with a view to accession. Електронний ресурс // European Parliament – Режим доступу:

https://www.europarl.europa.eu/enlargement/briefings/12a1_en.htm

комісії від 6 липня 2000 року”⁴⁵ про реєстрацію А. Кваснєвського на пост президента держави; “Повідомлення Державної виборчої комісії від 7 листопада 1995 року.”⁴⁶ про результати першого туру виборів, лідерами якого стали А. Кваснєвський та Л. Валенса; “Повідомлення Державної виборчої комісії від 20 листопада 1995 року.”⁴⁷, де зазначається перемога А. Кваснєвського у виборах 1995 року; “Повідомлення Державної виборчої комісії від 9 жовтня 2000 року.”⁴⁸, де підтверджується перемога А. Кваснєвського у виборах 2000 року.

Отож, створення та реалізацію стратегій економічного та оборонного розвитку Польщі у період 1989-2005 рр. зафіксовано у широкому колі джерел. Попри те, що вони мали на меті розвивати економічну та оборонну галузі держави, не всі з них довели свою ефективність, що змушує аналізувати ці джерела під критичним кутом. Також дана

⁴⁵ Komunikat Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 6 lipca 2000 r. Електронний ресурс // Dziennik Ustaw– Режим доступу: <https://dziennikustaw.gov.pl/M2000020042601.pdf>

⁴⁶ Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 7 listopada 1995 r. Електронний ресурс // Dziennik Ustaw– Режим доступу: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19951260604/O/D19950604.pdf>

⁴⁷ Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 20 listopada 1995. Електронний ресурс // Dziennik Ustaw– Режим доступу: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19951310636/O/D19950636.pdf>

⁴⁸ Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 9 października 2000 r. Електронний ресурс // Dziennik Ustaw– Режим доступу: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20000850952>

проблематика вимагає застосування допоміжних документів, аби досягти достовірного вивчення теми.

1.3. Методологія дослідження

Дане дослідження об'єднує два важливі аспекти існування держави, якими є економічна та оборонна галузі. Вивчення кожного з них в контексті дослідження такої країни, як Польща, де кінець ХХ - початок ХХІ ст. характеризувався низкою фундаментальних та різких змін в обидвох сферах, потребує застосування відповідних традиційних загальнонаукових методів.

Основними методами, які використовувались у даній роботі були методи аналізу, синтезу, дедукції, конкретизації та моделювання. Важливим, у контексті даної теми, було також застосування методу системного аналізу.

Економічна та оборонна політика Польщі у період 1989-2005 рр. є однією із ключових проблематик у контексті новітньої історії держави. Відповідно до цього, у дослідженні застосовувався принцип наукового історизму, де розглядався взаємозв'язок відповідних фактів та подій із конкретними історичними обставинами. Цей принцип застосовувався як в рамках вивчення економічного розвитку держави, так і в рамках вивчення оборонної сфери, де було з'ясовано взаємообумовленість прийняття низки документів та стратегій відповідно до кожного розглянутого історичного періоду.

Так, як дана робота базується на конкретних джерелах, із яких береться основний спектр інформації, у процесі дослідження використовувався принцип об'єктивності. Таким чином, робота опирається на не спотворені фактичні дані, котрі можна поділити як на позитивні, так і на негативні. Оскільки трансформація внутрішнього життя Польщі після 1989 року та адаптація країни до НАТО та ЄС були складними процесами,

що вимагали прийняття різноманітних реформ та законів, у дослідженні вони характеризуються з урахуванням всіх плюсів та мінусів для держави та її населення.

В контексті вивчення економічного розвитку держави також було застосовано принцип соціального підходу, тоді як під час дослідження оборонної політики Польщі часто застосовувався принцип альтернативності. Також найчастіше цей принцип можна було зустріти у працях С. Козея, який займався аналізом оборонних доктрин та стратегій Республіки Польщі та праці якого використовуються у даній роботі.

У ході дослідження застосовувався ряд спеціально-історичних методів. До них відноситься метод періодизації, без якого проведення даного дослідження було б неможливим, оскільки дана кваліфікаційна робота передбачає відтворення подій від переговорного процесу 1989 року до кінця другої каденції А. Квасневського у 2005 р., коли Польща вже стала повноцінним членом ЄС та НАТО.

Історико-порівняльний метод дозволив встановити спільні та відмінні риси в контексті відносин Польщі із західними та східними сусідами. Тоді, як історико-системний метод застосовувався в рамках дослідження як внутрішнього, так і зовнішнього життя країни відповідно до певних періодів.

Так, як економічна складова держави є складним для вивчення процесом, у роботі було застосовано низку методів пізнання економічних процесів. Метод наукової абстракції дав змогу дослідити життя країни через виділення найсуттєвіших сторін економічної політики Польщі. А аналіз економічних явищ дозволив виокремити певні елементи економічного потенціалу країни у контексті вивчення тогочасної економічної політики країни в цілому.

Отже, у роботі застосовувався величезний спектр наукових методів та принципів, які можна поділити на загальнонаукові, спеціально-історичні

та спеціальні методи економіки. Використання кожного з них дозволило цілісно дослідити та охарактеризувати становище та стратегії економічного та оборонного розвитку Польщі у 1989-2005 рр..

Розділ II. Економічна трансформація Польщі у період 1989-2005 рр.

2.1. Курс на реалізацію копенгагенських критеріїв

Історичне тло на якому формувалась сучасна польська економіка в той чи інший час в більшій мірі залежало від зовнішніх чинників. Це й не дивно, адже живучи в період глобалізації кожна країна повинна постати

перед вибором власного шляху задля покращення свого економічного, культурного та політичного життя у цілісній системі світу.⁴⁹

По закінченню другої світової війни Польща потрапила під прямий вплив СРСР, що змусило тогочасне польське суспільство перейти на новий економічний лад, який характеризувався переходом від приватної власності й ринку до централізованого планування та державної власності. Єдиним винятком у цій системі було сільське господарство, котре зуміло залишитись в більшій мірі приватним попри спроби радянської влади до примусової колективізації.⁵⁰

Переломним етапом нової польської історії стає 1989 рік, коли Польща зазнає суттєвих змін в суспільному та економічному житті держави. Слід зазначити, що цим змінам передувала горбачовська “відлига” та боротьба польського народу за незалежне існування. Це в свою чергу призвело до кардинальної зміни зовнішньополітичного вектора держави, а основний критерій цього напрямку полягав у зближенні Польщі з європейською спільнотою.⁵¹

Лютий та березень 1989 року ознаменувався переговорами Круглого столу між «Солідарністю», яку очолював Лех Валенса та діючою владою. Внаслідок цього 5 квітня було підписано угоду, яка передбачала політичну лібералізацію, включно з поверненням легального статусу «Солідарності»

⁴⁹ Довгулич С. І. Курс Польщі на реалізацію копенгагенських критеріїв в економічній сфері в 1989-2004 рр. «Вісник науки та освіти». Випуск 4, Київ, 2023. С. 764

⁵⁰ Шуба Т. П., Луняка В.А., Сашкова А.О. Шлях економічного розвитку Польщі до та після вступу до Європейського Союзу. «Економіка та суспільство». Випуск 13, Мукачево, 2017. С. 152

⁵¹ Бочаров С. Інтеграція Польщі до Європейського Союзу (1989-2004 рр.). Журнал „Схід”, число 4 (88), Донецьк, 2008 р.

та іншим незалежним спілкам, також погоджено було частково вільні вибори.⁵² Що стосується економічної сфери, то її становище було неоднозначним. Приватний сектор одержав право розвитку на рівні з державним, проте про приватизацію державних підприємств поки не йшлося. Не погоджено було й індексацію зарплат та іншої матеріальної допомоги для всіх соціальних верства населення.⁵³

Перші шість місяців 1990 року характеризувались обмеженнями у грошово-фінансовій сфері до таких меж, що отримали назву «шокової терапії». Проводилась дана реформа урядом Т. Мазовецького, хоча часто її можна зустріти під назвою “план Бальцеровича”, оскільки саме віце-прем’єром було розроблено нову програму.⁵⁴

Нові радикальні економічні реформи передбачали суттєве покращення економічного становища країни, проте у контексті проведення реформ не було враховано настроїв населення, котрі, як виявилось згодом, були зовсім невтішними. Уряд, в свою чергу, зобов’язувався досягти економічної конкурентоспроможності із основами ринкової самоокупності, де кризовий період буде незначним. Так, вже до червня 1990 року рівень інфляції із 1000% знизився до 6%, так само було запущено процес приватизації державних підприємств. Разом з тим, країну сколихнула хвиля страйків робітників, чому передувало замороження зарплат. Рівень безробіття також зазнав різкого збільшення. Та все ж ситуацію вдалось виправити соціальними виплатами безробітним та створенням тимчасових

⁵²Jarosiński M. Obrady Okrągłego Stołu. Електронний ресурс // Dzieje.pl – Режим доступу: <https://dzieje.pl/aktualnosci/obrad-y-okraglego-stolu>

⁵³ Skórzyński J. Okrągły stół. Znak, Kraków, 2019. С. 268

⁵⁴ Палехова В.А. Польський досвід переходу до ринку: уроки для України. Історичний архів. Наукові студії: Зб. наук. пр. — Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2008. Вип. 2. С. 63

робочих місць. Такі дії демонстрували готовність уряду довести реформу до кінця.⁵⁵ Згодом економічний і соціальний шок початку 1990-х років буде згадуватися як сприяння глобальному збагаченню, постійному зростанню та помітному підвищенню рівня життя населення Польщі.⁵⁶

Паралельно з внутрішніми змінами польське керівництво активно зайнялось зовнішньою політикою і, як згадувалось вище, їхнім орієнтиром стала європейська спільнота. Так, 19 вересня 1989 року між Польщею та ЄЕС було підписано договір про торговельно-економічну співпрацю, який став початком проведення подальших переговорів щодо польської євроінтеграції, а перший офіційний намір Польщі про вступ до ЄЕС було озвучено у лютому 1990. Вже через 11 місяців було підписано Європейський Договір про співдружність Польщі з ЄЕС.⁵⁷

Зацікавленість Польщі у євроінтеграції пояснюється багатьма причинами, насамперед це політична та економічна стабільність, а також гарантії безпеки та подальше покращення рівня життя населення. Якщо розглядати переваги вступу Польщі до ЄС з точки зору економічних вигод,

⁵⁵ Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів / Наук. ред. Л. Зашкільняк. Львівський національний університет імені Івана Франка; Інститут історичних досліджень; Центр історичної полоністики. – Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка, 2002. С. 662

⁵⁶ Bourrilly J., Langros G., Laran M., Maurel M., Mond G., Potel J., Wlodarczyk H. Pologne Електронний ресурс // Encyclopædia Universalis France— Режим доступу: <https://www.universalis.fr/encyclopedie/pologne/6-une-transformation-democratique/>

⁵⁷ Бочаров С. Інтеграція Польщі до Європейського Союзу (1989-2004 рр.). Журнал „Схід”, число 4 (88), Донецьк, 2008 р.

то такими є повноцінна інтеграція у торгівлю між країнами-членами, вільний обіг товару у межах Союзу без внутрішнього мита, можливість права на роботу у всіх країнах ЄС та залучення великого імпорту капіталу від партнерів.⁵⁸ Отож, Польща не стала зволікати із процесом налагодження стосунків із Заходом із перспективою подальшого вступу.

Одним з ключових етапів європейської інтеграції Польщі стає саміт країн – членів ЄС у Копенгагені 21-22 червня 1993 року. Ця подія мала величезне значення для держав Центрально-Східної Європи, оскільки Рада Європи надала змогу вищезгаданим країнам стати повноправними членами співдружності. Далі Рада Європи сформулювала політичні та економічні критерії для країн, котрі мають намір стати членами ЄС, які отримали назву Копенгагенські критерії.⁵⁹ До них відносились наступні:

- досягнення стабільності інститутів, котрі будуть гарантувати демократію, верховенство права, дотримання прав людини, повагу та захист прав меншин;
- наявність дієвої ринкової економіки та змога впоратися з конкурентним тиском і дією ринкових сил у межах ЄС;

⁵⁸ Головченко А. В. Інтеграція як умова проведення зовнішньої політики країн Центрально-Східної Європи: перспективи для України. Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / редкол. : С. В. Ківалов (голов. ред.), Л. І. Кормич (заст. голов. ред.), Ю. П. Аленін [та ін.] – Одеса : Фенікс, 2013. Вип. 48. С. 309

⁵⁹ Бочаров С. Інтеграція Польщі до Європейського Союзу (1989-2004 рр.). Журнал „Схід”, число 4 (88), Донецьк, 2008 р.

- здатність взяти на себе зобов'язання, що формуються на основі вступу до ЄС, включно із неухильним дотриманням цілей політичного, економічного та валютного союзу.⁶⁰

Говорячи про економічну складову угод, слід зосередитись на її деталях. Отож, умови передбачають наступне:

- Митні збори на імпорт до Співтовариства основних промислових товарів походженням з асоційованих країн будуть скасовані наприкінці другого року після набрання чинності Угодою.
- Митні збори на імпорт промислової продукції, що стосується консолідації GSP, буде скасовано наприкінці третього року (замість кінця п'ятого).
- Суми квот і граничні межі GSP підвищуються на 30% (Польща, Чеська та Словацька Республіки, Болгарія, Румунія), 25% (Угорщина) на рік, починаючи з другої половини другого року після набрання чинності Угодою (замість 20% для Польщі, Чехословаччини, Болгарії, Румунії та 15% для Угорщини).
- Збори/мита з квотами на сільськогосподарську продукцію «будуть знижені на 60% на шість місяців раніше, ніж передбачено в Угодах. Збільшення квот на 10%, передбачене з третього року, буде застосовано на шість місяців раніше, ніж передбачалося. Звільнення від митних зборів з початку 1994 року для продуктів, які підлягають переробці поза межами та охоплюються Регламентом № 636/82, буде розширено відповідно до цього Регламенту, належним чином зміненого для цієї мети.

⁶⁰ Фалалєєва Л.Г. Роль Копенгагенських критеріїв у реалізації цінностей Європейського Союзу. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України, № 1. 2017. С.116

- Митні збори на імпорт текстильних виробів до Співтовариства будуть знижені, щоб досягти їх скасування після закінчення п'ятирічного періоду, починаючи з набуття чинності Угодою (замість шести років).
- Мита на імпорт, що застосовуються в Співтоваристві щодо сталевих виробів, що походять з асоційованих країн, будуть скасовані не пізніше кінця четвертого року після набрання чинності Угодою (замість кінця п'ятого року) , за умови дотримання конкретних рішень, що стосуються торгівлі сталевую продукцією.
- Рада пропонує Комісії провести дослідження доцільності та впливу кумуляції правил походження для продуктів з асоційованих країн Центральної та Східної Європи та країн ЕФТА та, у світлі висновків, подати на це відповідні пропозиції.⁶¹

Важливою, в рамках прийняття критеріїв, була також адаптація власних законів та конституцій до положень документу, аби забезпечити собі подальший вступ, що країни ЦСЄ зобов'язувались виконати.⁶² Зі свого боку Польська держава так само прийняла дані умови і після цього переговори між Польщею та ЄС вийшли на рівень переговорів про вступ першої до Європейського Союзу.⁶³

⁶¹ Presidency Conclusions Copenhagen European Council - 21-22 June 1993
Електронний ресурс // European Parliament – Режим доступу:
https://www.europarl.europa.eu/enlargement/ec/pdf/cop_en.pdf

⁶² Зеленько Г. Євроінтеграційний фактор у процесах становлення громадянського суспільства в країнах Центрально-східної Європи. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2007. Вип. 34. С. 195-196

⁶³ Бочаров С. Інтеграція Польщі до Європейського Союзу (1989-2004 рр.). Журнал „Схід”, число 4 (88), Донецьк, 2008 р.

В цей же час активно розвивається внутрішнє політичне життя країни на його найвищому рівні. Листопад 1995 року знаменується проведенням президентських виборів, а серед 13-ти кандидатів, основними претендентами на пост глави держави були Александр Кваснєвський та Лех Валенса.⁶⁴ За оголошенням державної виборчої комісії від 20 листопада 1995 р. про підсумки голосування та результати виборів Президента Республіки Польща у другому турі голосування, що відбувся 19 листопада 1995 р., другий раунд голосування проводився тільки в межах території країни. Національна виборча комісія визначила наступні результати другого туру голосування кандидатів у Президенти Республіки Польща на підставі протоколів підсумкових результатів другого туру голосування, отриманих від усіх воєводських виборчих комісій: 1) Кваснєвський Александр - 9 704 439 голосів, тобто 51,72% від кількості дійсних голосів, 2) Валенса Лех - 9 058 176 голосів, тобто 48,28% від загальної кількості дійсних голосів. Комісія дійшла висновку, що з двох кандидатів у президенти, який набрав найбільшу кількість дійсних голосів відповідно до Закону про вибори Президента Республіки Польща від 27 вересня 1990 р. країна обрала 19 листопада 1995 р. Президентом Республіки Польща Александра Кваснєвського.⁶⁵

⁶⁴Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 7 listopada 1995 r. Електронний ресурс // Dziennik Ustaw– Режим доступу: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19951260604/O/D19950604.pdf>

⁶⁵ Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 20 listopada 1995. Електронний ресурс // Dziennik Ustaw– Режим доступу: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19951310636/O/D19950636.pdf>

Прийшовши до влади Квасневський виокремив чіткі цілі на подальні 5 років своєї каденції: демократизація суспільства, перехід до ринкової моделі економіки, приватизація державного майна, а також вступ Польщі до структур НАТО та ЄС. Таким чином, президент проголосив атлантичну та європейську інтеграцію головними цілями держави, додавши, що “Польща - європейська країна і з новою епохою ми маємо достатньо сил для проведення необхідних змін”.⁶⁶ Відповідно до цього рішення економічна сфера держави не лише продовжує рухатись в напрямку європейських критеріїв, а й переходить до фази їх прямої реалізації.

У 1995 році відбулось засідання Євроради в Каннах, де найефективнішим способом виконання критерію членства було визнано адаптація національного законодавства до *acquis communautaire* - спільного доробку, під яким розуміється сукупність норм, закріплених в установчих договорах, правових актах, судових рішеннях, політичних деклараціях, міжнародних угодах європейських співтовариств та практики їх застосування. Це, в свою чергу, слугує правовим стрижнем європейської інтеграції, правовою основою відносин із третіми країнами та іншими суб'єктами міжнародного права.⁶⁷

Також у 1995 році Польща стає членом СОТ, що говорило про її успіхи у переході до ринкової економіки, хоча у них й були деякі проблеми з реформуванням насамперед вугільної галузі й оборонної сфери.⁶⁸ А в

⁶⁶ Ключук Ю. М. Практична реалізація двосторонніх польсько-українських угод часів А. Квасневського та Л. Кучми. Гілея, Випуск 142, К, 2019. С. 38

⁶⁷ Фалалєєва Л.Г. Роль Копенгагенських критеріїв у реалізації цінностей Європейського Союзу. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України, № 1. 2017. С.119

⁶⁸Алексієвець А., Алексієвець М., Ільчук І. Тенденції та проблеми співпраці України і Польщі в економічній сфері у сучасних умовах.

1996 році Польська держава приєднується до ОЕСР - організації, яка допомагає у розширенні економіки та зайнятості.⁶⁹

8 серпня 1996 року Польський Сейм створив Комітет Європейської Інтеграції – інституцію, яка є відповідальною за процес євроінтеграції Польщі. Ця структура мала програмувати та координувати політику інтеграції з ЄС, а також діяльність щодо пристосування країни до європейських стандартів.⁷⁰

У тому ж 1996 році Комітетом з питань європейської інтеграції на виконання Постанови Сейму Республіки Польща було підготовлено “Національну стратегію інтеграції”, де було зібрано всі попередні інтеграційні завдання та визначено нові адаптаційні елементи. Згідно з документом його головною метою є інтеграція Польщі з Європейським Союзом, яка включає в себе політичні, економічні, безпекові, соціальні, культурні та цивілізаційні складові. У стратегії також акцентується увага на необхідності розвитку демократії та ринкової економіки; реалізації стратегії сталого економічного розвитку відповідно до екологічних вимог; модернізації ключових галузей економіки держави; впровадженню

Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. Видавництво ТНПУ ім. В.Гнатюка, Тернопіль, 2015. Вип. 2. Ч. 4. С. 111

⁶⁹OCDE (Organisation de coopération et de développement économiques). Електронний ресурс // Encyclopædia Universalis France— Режим доступу: <https://www.universalis.fr/encyclopedie/ocde-organisation-de-cooperation-et-de-developpement-economiques/>

⁷⁰ Бочаров С. Інтеграція Польщі до Європейського Союзу (1989-2004 рр.). Журнал „Схід”, число 4 (88), Донецьк, 2008 р.

приватизації; адаптації польської економіки до стандартів ЄС; інтеграції інтелектуального потенціалу країни у економічний розвиток Польщі.⁷¹

Важливими моментами стратегії у контексті інтеграції економіки країни до європейських стандартів були наступні положення:

“2.1. Майбутнє місце польської економіки в розширеному ЄС буде результатом економічної політики, що проводиться сьогодні. Тому воно залежатиме від способу реструктуризації базових секторів економіки та темпів трансформації власності. Передумовою для повного використання можливостей, що випливають з інтеграції, буде також належна підготовка економіки до функціонування в рамках єдиного ринку і досягнення всіма економічними суб'єктами високої конкурентоспроможності.

2.5. З самого початку реформ, паралельно з переговорами щодо Угоди про асоціацію, Уряд розпочав процес адаптації до *acquis communautaire* Європейських Співтовариств. Починаючи з 1993 року, реалізується Урядова програма дій, спрямована на пристосування польської економіки та правової системи до вимог Європейської угоди. Програма вказує на основні напрямки інтеграційного процесу та визначає завдання для окремих міністерств і центральних органів влади. У зв'язку з прийняттям Європейською Радою в Каннах у червні 1995 року так званої Білої книги про підготовку асоційованих країн Центральної та Східної Європи до інтеграції в єдиний ринок Європейського Союзу, адаптаційні заходи були відповідно продовжені. Уряд прийняв Постанову № 133/95, яка визначила завдання та порядок адаптації польського законодавства до

⁷¹ Narodowa Strategia Integracji (NSI). Електронний ресурс // Ośrodek Informacji i Dokumentacji Europejskiej – Режим доступу: http://oide.sejm.gov.pl/oide/images/files/dokumenty/narodowa_strategia_integracji.pdf

стандартів єдиного ринку.”⁷² Отож, “Національна стратегія інтеграції” стала логічним продовженням процесу імплементації Копенгагенських умов та адаптації польської економіки до західних умов в цілому.

Хоч польський уряд проводив чимало заходів для якнайшвидшого приєднання до ЄС, Європейський Парламент здійснював постійний контроль за процесом, що згодом висвітлювався у відповідних звітах. Так, у жовтні 2000 року було опубліковано звіт про політичну та економічну ситуацію в Польщі та її відносини з Європейським Союзом з метою подальшого приєднання з оцінкою прогресу втілення Копенгагенських критеріїв.⁷³ У контексті даної роботи, нас цікавлять насамперед положення економічного характеру.

Оцінюючи економічну ситуацію та перспективи, було з'ясовано, що у порівнянні з 1994-1997 рр., де польський ВВП збільшувався на 6,3% щороку, у 1999 р. його темпи зростання становили 4,1%. Якщо у 1998 р. зростання ВВП базувалось на інвестиціях, то у 1999 р. — на споживанні, що також підкріплювалося швидким підвищенням заробітної плати. Говорилось про те, що хоч економічні труднощі були достатньо відчутними, довіра споживачів не втратила своєї стабільності. Це, в свою

⁷² Narodowa Strategia Integracji (NSI). Електронний ресурс // Ośrodek Informacji i Dokumentacji Europejskiej – Режим доступу: http://oide.sejm.gov.pl/oide/images/files/dokumenty/narodowa_strategia_integracji.pdf

⁷³ Briefing No 12. Note on Poland's political and economic situation and its relations with the European Union with a view to accession. Електронний ресурс // European Parliament – Режим доступу: https://www.europarl.europa.eu/enlargement/briefings/12a1_en.htm

чергу, давало оптимістичний прогноз на 2000 рік, хоча ситуація також залежала від економічного зростання в межах ЄС та Східної Європи.⁷⁴

Згідно з документом, станом на 2000 рр. погіршення становища державних фінансів впливало із тогочасного економічного спаду, що також призвело до зменшення надходжень податків у казну держави. Разом з тим, відбувались виняткові витрати відповідно до реформ в місцевому самоврядуванні, пенсійній сфері та охороні здоров'я. Ухвалений урядом бюджет на 2000 рік передбачав скорочення дефіциту державного сектору до 2,4% від ВВП, також було відхилено підвищення ПДВ.⁷⁵

Неоднозначною також була монетарна політика Польщі. Від початку 1999 р. із ускладненням міжнародних умов та зменшенням темпів зростання, злотий втратив до 14% своєї вартості відносно долара та 8% відносно євро. Попри те, що спад номінальних відсоткових ставок та розмір поточного дефіциту бюджету послабив інтерес інвесторів до валюти, передбачалось, що злотий буде підтриманий активною приватизацією та допомогою західних партнерів. Іншою проблемою була інфляція, яка у першій половині 2000 р. збільшилась на 11%, що становило більший показник, ніж очікувалось. Визначалося, що до кінця року рівень інфляції мав становити близько 6,8%. Це, в свою чергу, викликало занепокоєння польського уряду, після чого Польським центральним банком було підвищено офіційну відсоткову ставку.⁷⁶

⁷⁴ Briefing No 12. Note on Poland's political and economic situation and its relations with the European Union with a view to accession. Електронний ресурс // European Parliament – Режим доступу:

https://www.europarl.europa.eu/enlargement/briefings/12a1_en.htm

⁷⁵ Там само.

⁷⁶ Briefing No 12. Note on Poland's political and economic situation and its relations with the European Union with a view to accession. Електронний

У вищезгаданому звіті порушувалось також питання торгівлі, згідно чого близько 70% всього польського експорту в 1994-1997 рр. припадало на Європейський Союз. Близько 64% становить частка польського імпорту з країн ЄС. Найбільшим торговельним партнером Польщі була Німеччина із 51% польського імпорту з ЄС і 42% польського експорту до ЄС станом на 1997 р.. Другим по масштабах партнером країни була Італія з 10% імпорту та 13% експорту відповідно. Натомість зменшилась торгівля із Росією, частка скорочення чого становила 71,3%, а з країнами ЦСЄ — 38%. Також з третього по величині торговельного партнера Польщі Росія перемістилась на дванадцяте місце.⁷⁷

Іншим актуальним аспектом в контексті реалізації Копенгагенських критеріїв була приватизація, яка не втрачала інтересу зі сторони інвесторів. Успішною була реструктуризація вугільної та сталеливарної промисловості, а також сектору озброєнь та банків. У серпні 1999 р. інвесторам пропонувалось придбати від 25 до 35% акцій монополії Telekomunikacja Polska, що оцінювалось у 4-5 млрд. доларів США. У тому ж році було продано 10% акцій польської авіакомпанії LOT. Продаж відповідних активів лише піжливлював інтерес інвесторів, що сприяло зростанню курсу злотого.⁷⁸

Відповідно до документу, міністерством фінансів було розроблено “Стратегію державних фінансів та економічного розвитку — Польща 2000 - 2010”, де розглядався сценарій активного зростання економіки країни із подвоєнням рівня ВВП протягом наступних десяти років, створенням трьох млн. робочих місць та зменшенням рівня безробіття до 7%. Аби дані

ресурс // European Parliament – Режим доступу:

https://www.europarl.europa.eu/enlargement/briefings/12a1_en.htm

⁷⁷ Там само.

⁷⁸ Там само.

цілі було досягнуто, пропонувалось прискорення темпів приватизації, де приватний сектор мав досягти 90% ВВП до 2005 року, коли у 2000 р. він становив 65%. Стратегія передбачала й зменшення державних видатків та вирішення проблеми бюджетного дефіциту, де податок на прибуток підприємств та прибутковий податок з громадян мав так само зменшитись. Передбачалась також стабілізація загального державного боргу на рівні 48% від ВВП та зменшення зовнішнього державного боргу, що становив 22% від ВВП.⁷⁹

Загалом, у звіті про політичну та економічну ситуацію в Польщі та її відносини з Європейським Союзом з метою подальшого приєднання було сформульовано висновок, згідно з яким відповідно до Копенгагенських критеріїв, Польща відповідала критеріям демократичної держави. Проте все ще недостатніх зусиль було докладено для реалізації необхідних економічних, адміністративних та інституційних реформ. Попри постійну фінансову допомогу з боку ЄС, Польща потребувала ще більше фінансування, особливо у сфері сільського господарства. У звіті від 13 жовтня 1999 року, спеціальною комісією, якій було доручено щорічно оцінювати прогрес виконання Копенгагенських критеріїв та Партнерства для вступу до ЄС, було зазначено, що Польща відставала від графіку встановленого графіку. Глибших змін потребували металургійна та вугільна промисловості, недостатніми також були інвестиції у природоохоронні заходи. Позитивним моментом було те, що на польську

⁷⁹ Briefing No 12. Note on Poland's political and economic situation and its relations with the European Union with a view to accession. Електронний ресурс // European Parliament – Режим доступу:
https://www.europarl.europa.eu/enlargement/briefings/12a1_en.htm

торгівлю не вплинула фінансова криза в Росії, тоді як польських експорт все більше переорієнтувався в сторону ЄС.⁸⁰

У звіті від 2002 року європейською комісією було оголошено, що Польща досягла функціонуючої ринкової економіки. Разом з тим перераховувались сфери, що потребували покращення, серед яких були процедури банкрутства, земельний кадастр, приватизація промисловості та процес розподілу енергії. Також проблемами все ще були у питаннях ринку праці, яке не змогло забезпечити відповідного впливу на високий рівень безробіття. Ці фактори були лише частиною із всіх невиконаних економічних аспектів Копенгагенських критеріїв. І хоч попри заяву комісії про те, що загалом Польська Республіка виконує свої зобов'язання, наблизившись до європейської інтеграції, країна все ще не виконала значну частину вимог.⁸¹ На думку польської дослідниці П. Резлер, Польща стала одним із прикладів того, що проблема імплементації Копенгагенських критеріїв залежала не лише від країни-кандидата, а й від нечіткості самих критеріїв та відсутності результативного покарання за їх невиконання.⁸²

Слід додати, що в той час зміцнювались і україно-польські економічні відносини. 23 січня 1997 р. під час одноденного візиту українського Президента до Варшави було підписано Меморандум про лібералізацію торгівлі між Україною та Польщею. Це, в свою чергу, стало

⁸⁰ Briefing No 12. Note on Poland's political and economic situation and its relations with the European Union with a view to accession. Електронний ресурс // European Parliament – Режим доступу:

https://www.europarl.europa.eu/enlargement/briefings/12a1_en.htm

⁸¹ Rezler P. The Copenhagen Criteria: Are they helping or hurting the European Union? *The Touro International Law Review*. V. 14, No. 2, 2011. С. 398

⁸² Там само. С. 400

важливим кроком до укладання угоди між двома країнами про зону вільної торгівлі в Центральній Європі. Також цей меморандум слугував основним етапом на шляху України до Угоди про режим вільної торгівлі з Польщею.⁸³

Що стосується внутрішнього економічного становища Польщі в 1990-х рр. ХХ ст., то воно мало доволі прогресивну тенденцію. Як відомо, основою ринкової економіки є приватна власність, отож держави Центральної та Східної Європи, набувши статусу “колишніх соціалістичних країн”, зіткнулись із проблемою приватизації, що стала ключовою для них. Але на противагу своїм сусідам, розвиток польського малого та середнього бізнесу розвивався дуже швидкими темпами, чому сприяло створення дрібних приватних підприємств у промисловій та будівельній галузях. Звертаючись до статистичних даних, можна стверджувати, що у період з 1989 р. до 1992 р. частка приватного сектора у ВВП з 29 % зросла до 47 %, перетнула позначку у 50 % у 1993 р. та позначку у 70% у 1996 р.. До другої середини 1990-х рр. ХХ ст. показники зайнятості в приватному секторі набули небачених раніше висот. Так, в аграрній сфері працювало 98 % від усіх робітників, а у торгівлі - 96 %.⁸⁴ В цілому такий динамічний розвиток зайнятості у приватному секторі сприяв наближенню Польщі до виконання наведених вище економічних

⁸³ Алексієвець А., Алексієвець М., Ільчук І. Тенденції та проблеми співпраці України і Польщі в економічній сфері у сучасних умовах. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. Видавництво ТНПУ ім. В.Гнатюка, Тернопіль, 2015. Вип. 2. Ч. 4. С. 111

⁸⁴ Палехова В.А. Польський досвід переходу до ринку: уроки для України. Історичний архів. Наукові студії: Зб. наук. пр. — Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2008. Вип. 2. С. 67 - 68

умов Копенгагенських критеріїв, а також знижував існуючий внаслідок жорстких економічних реформ ризик високого безробіття.

Отож, з 1989 року в Польщі почали відбуватись кардинальні зміни у всіх сферах держави. Одним із ключових аспектів реформування країни було економічне перетворення та зміцнення. Взявши курс на реалізацію Копенгагенських критеріїв в економічній сфері Польща розпочинає низку важливих зовнішньополітичних заходів, продовженням чого стає прийняття “Національної стратегії інтеграції”, яка ще більше розвиває економічні цілі держави задля вступу до ЄС. Попри це, довготривала реалізація Копенгагенських критеріїв відставала від встановленого графіку, оскільки частину вимог країна не встигла виконати до набуття членства у Європейському Союзі. Це, в свою чергу, говорило про необхідність удосконалення самих критеріїв.

Окреслені події також припадають на першу каденцію Александра Квасневського, починаючи з 1995 року. Так, президент, зосередившись на західних орієнтирах, доклав чимало зусиль до адаптації польської економіки до висунутих Європейським Союзом вимог. І це, в свою чергу, передусє подальшому зміцненню позицій держави на економічному та політичному міжнародному просторі.

2.2. Економічне становище напередодні євроінтеграції

Перша каденція президента Квасневського припала на етап юридичного оформлення європейських вимог та внутрішніх реформ, а також початок їх втілення. Проте останні роки 20 століття та перші роки 21-го стали часом реалізації, що мало як позитивні, так і негативні наслідки для польського суспільства, та економіки зокрема.

З 1998 до 2002 зростав рівень безробіття в країні, після цього слідував його невеликий спад. У 2003 році безробіття в Польщі досягло

20%. Що стосується ВВП, то в тому ж році його показник сягав 200 млрд. доларів США. Зменшилась також інфляція, досягнувши позначки у 0,8%, хоча згодом спостерігалось його зростання. Зменшувався державний борг держави у процентному відношенні до ВВП до 2000 року, згодом він почав зростати, а після 2003 року знову пішов на спад.⁸⁵

Окрім економічних показників варто також згадати про відношення самих поляків до тогочасної економічної ситуації. Багато хто боявся, що з вступом до ЄС поляки почнуть втрачати землі. Цьому передував той факт, що в Польщі не було такої масштабної колективізації, як в СРСР, відповідно місцеве населення мало що втрачати. Занепокоєння підтверджувалось гіпотезами про те, що іноземці почнуть скуповувати польську землю через її порівняльну дешевизну. Також польські фермери хвилювались, що польський ринок буде заповнений дешевими продуктами, тоді як місцеві фермери не змогли б конкурувати з європейськими. Проте ці всі побоювання були не більшими, ніж спекуляції деяких політичних сил.⁸⁶

Звернемо увагу на поетапний економічний розвиток Польщі за президентства Кваснєвського, зазначений у роботі Д. Котлоржа та Е. Сойка “Wzrost gospodarczy a zatrudnienie w Polsce w latach 1995–2014”, який автори поділяють на чотири періоди. В контексті даної проблематики нас цікавлять перші три періоди, котрі дають системне уявлення про економічне становище країни від початку першої каденції А. Кваснєвського та до кінця другої каденції президента. Протягом 1990-х рр. та першої декади 2000-х рр. польська економіка пережила чимало

⁸⁵ Шуба Т.П., Луняка В.А., Сашкова А.О. Шлях економічного розвитку Польщі до та після вступу до Європейського Союзу. «Економіка та суспільство», Випуск 13, Мукачево, 2017. С. 151 - 153

⁸⁶ Там само. С. 151 - 153

різноманітних стратегій та реформ. Так, перший період охоплював 1995–1997 роки і характеризувався зростанням ВВП до 6,3% щорічно, зростанням кількості зайнятих до 2,4% щорічно та зниженням зареєстрованого безробіття на 16,6% щорічно. Та попри те, що зростання чисельності зайнятих несло позитивний характер, все ж цей відсоток був нижчим за темп зростання ВВП, що свідчило про високий рівень безробіття на фоні економічного зростання. Причиною цього були структурні зміни в економіці країни, зростання продуктивності праці та так званий ефект конвергенції.⁸⁷

Другий період економічного розвитку Польщі визначався 1998-2002 рр., де прослідковувались наступні тенденції: темпи економічного розвитку знизились вдвічі, так само знизився показник кількості зайнятих, тоді як рівень безробіття зростав до 15,1% на рік. Причиною цих змін стало економічне “охолодження” від 1997 р., коли замість пріоритетності економічного зростання на перший план вийшли фінансова стабільність та інфляційне таргетування. Задля досягнення інфляційного таргету номінальні процентні ставки утримувались, що впливало на реальні процентні ставки кредитів. Це, в свою чергу, сприяло гальмуванню інвестиційного попиту та споживчих витрат. У 1999-2000 рр. польська влада намагалася проводити стабілізаційну політику в економічній сфері, що також не призвело до великих успіхів, адже монетарна політика супроводжувалась високою обмежувальністю, тоді як фіскальна - навпаки, надмірною пом'якшеністю. Негативною складовою розвитку зайнятості населення була невдала політика ревальвації злогого, де конкурентоспроможність польських виробників поступалась імпортерам.

⁸⁷ Kotlorz D., Sojka E. Wzrost gospodarczy a zatrudnienie w Polsce w latach 1995–2014. *Studia Prawno-Ekonomiczne*, V. 105, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, 2017. С. 263

Скорочувався також рівень експорту, що пояснювалось російською кризою, скороченням зростання ВВП у Німеччині та підвищення цін на нафту. Говорячи про зростання рівня безробіття у Польщі у даний період, слід зазначити що причини цього явища є досить примітивними: кількість людей працездатного віку стрімко збільшувалась, тоді як підприємці навпаки намагались скоротити персонал через високі витрати.⁸⁸

Третій період польського економічного розвитку обмежувався 2003-2008 рр. із економічним зростанням на більш, ніж 5% та збільшенням кількості зайнятих на понад 2%, де рівень безробіття зазнав відчутного спаду. Насамперед це пояснювалось вступом Польщі до Європейського Союзу та високим внутрішнім попитом, що також позитивно вплинуло на приріст ВВП.⁸⁹

Злам століть у Польській державі характеризувався не лише в певній мірі кризовими явищами в економіці, а й новими політичними викликами. Підходив до кінця перший президентський термін Кваснєвського і 6 липня 2000 р. державна виборча комісія знову повідомила про реєстрацію Александра Кваснєвського в якості кандидата на пост Президента Республіки Польща.⁹⁰ Згодом національна виборча комісія заявила, що з

⁸⁸ Kotlorz D., Sojka E. Wzrost gospodarczy a zatrudnienie w Polsce w latach 1995–2014. *Studia Prawno-Ekonomiczne*, V. 105, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, 2017. С. 264

⁸⁹ Там само. С. 264 - 265

⁹⁰ Komunikat Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 6 lipca 2000 r. Електронний ресурс // *Dziennik Ustaw*— Режим доступу: <https://dziennikustaw.gov.pl/M2000020042601.pdf>

дванадцяти кандидатів на пост Президента Республіки Польща перемогу здобув Александр Квасневський, який обійняв цю посаду вдруге.⁹¹

В червні наступного року в місті Гетеборг відбулось засідання Європейської Ради, де було визначено, що ті країни-кандидати, які успішно завершать євроінтеграційні переговори до кінця 2002 року, матимуть змогу приєднатися до співтовариства вже у 2004 році. Польща, в свою чергу, входила в список цих країн.⁹²

Так само було узгоджено деякі нюанси в економічній сфері між обома сторонами. Так, Польща зберегла право пільгового оподаткування сектора житлового будівництва, також позитивними були питання доплати польським аграріям, які становили 55 % у перший рік членства в ЄС, у другий - 60 % і 65 % – у третій. Так само держбюджет країни поповнився на 1,5 млрд. євро від Європейського Союзу.⁹³

Згадуючи про україно-польські відносини в той час, варто зазначити, що набуття Польщею 1 травня 2004 р. повноправного членства в ЄС мало чимало позитивних аспектів у економічному житті обох держав. Відтоді шенгенська система значно розширювала свободу пересування володарів шенгенської візи всередині ЄС, відповідно прикордонне співробітництво сприяло кращому пристосуванню української економіки до вимог

⁹¹ Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 9 października 2000 r. Електронний ресурс // Dziennik Ustaw– Режим доступу: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20000850952>

⁹² Бочаров С. Інтеграція Польщі до Європейського Союзу (1989-2004 рр.). Журнал „Схід”, число 4 (88), Донецьк, 2008 р.

⁹³ Там само.

Європейського Союзу. Також Польща могла залучати гроші ЄС для фінансування проектів між українцями та поляками.⁹⁴

Враховуючи домінантність європейського складника, змінились відносини між обома державами на найвищому політичному рівні. 4 березня 2005 року було підписано Угоду між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про економічне співробітництво, що передбачало взаємовигідний економічний розвиток.⁹⁵

Згідно зі звітом «Польща 1989-2019: суспільство, економіка, культура» Польського економічного інституту за більш ніж 30 років економічної трансформації Польщі показник ВВП країни зріс більш ніж у два з половиною рази, а вартість експорту - майже в чотирнадцять разів. Так само вдвічі більшими стали доходи домогосподарства із відчутним покращенням якості житла. Відповідно до статистики зараз кожен четвертий поляк має вищу освіту, а розвитку інфраструктури все більше притаманне врахування впливу на навколишнє середовище. Зі слів директора Польського економічного інституту Пьотра Арака, останні тридцять років були найкращим часом в історії Республіки Польща. Так, вартість експорту зросла з 19 млрд. доларів США в 1990 році до 262 млрд. доларів США в 2018 році. Також змінилась сфера зайнятості: якщо 30 років тому кожен четвертий поляк працював у сільському господарстві, зараз - кожен десятий, а у сфері послуг навпаки - шість з десяти осіб.

⁹⁴ Алексієвець А., Алексієвець М., Ільчук І. Тенденції та проблеми співпраці України і Польщі в економічній сфері у сучасних умовах. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. Видавництво ТНПУ ім. В.Гнатюка, Тернопіль, 2015. Вип. 2. Ч. 4. С. 112 - 113

⁹⁵ Там само. С. 112 - 113.

Таким чином структура польської економіки стала схожою на структуру, притаманну Західній Європі та Північній Америці.⁹⁶

Зі вступом до ЄС позитивні зміни спостерігались і у сільському господарстві, що було важливою складовою економічної стабільності Польщі. Поляки одразу скористалися виділеними коштами від партнерів, так само із розширенням зони вільної торгівлі покращилась кон'юнктура сільського господарства.⁹⁷

Протягом останніх 30 років значно розширилася мережа зв'язку Польщі. Збільшилась кількість електрифікованих залізниць та пасажирських літаків, якіснішими стали дороги, збільшилась завантаженість портів. Динамічний розвиток інфраструктури був би неможливим без мільярдів євро, котрі надходять з ЄС.⁹⁸

Разом з тим, економічні перетворення характеризувались і певними негативними змінами. Зростала заборгованість та збільшились масштаби бідності, борг польських домогосподарств зріс від 2,3% польського ВВП у 1995 році до 35,6% ВВП у 2017 р.. У період 1994-2004 рр. відсоток домогосподарств, які живуть нижче рівня відносної бідності, збільшився з

⁹⁶ Bochen D. 30 lat transformacji gospodarczej: Polska gospodarka zbliża się do standardów zachodnich. Електронний ресурс // Polski Instytut Ekonomiczny – Режим доступу: https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2022/01/04_06_2019_Informacja_prasowa_30latPrzemian.pdf

⁹⁷ На шляху до Європейського Союзу. Досвід Польщі. Польський Інститут у Києві. Київ, 2006. С. 46-47

⁹⁸ Arak P., Czernicki Ł., Czerwiński A., Kukołowicz P., Kutwa K., Maj M. Polska 1989-2019. Społeczeństwo, gospodarka, kultura. Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa, 2019. С. 18

13,5% до 20,3%. Попри це, з 2005 р. цей показник знову повернувся до рівня, притаманного другій половині 1990-х рр.⁹⁹

Можна підсумувати, що період з 1995 до 2005 рр. ознаменувався неоднозначними економічними процесами та тенденціями. Польща взяла цілеспрямований курс до ЄС та НАТО, отож економіка повинна була зазнати відчутних перетворень. Полякам вдалось успішно подолати всі труднощі, про що говорить сучасна статистика. Зараз Польща має домінуючу економічну потужність в Східній Європі, чому завдячує минулим рокам зусиль польського народу.

⁹⁹ Bochen D. 30 lat transformacji gospodarczej: Polska gospodarka zbliża się do standardów zachodnich. Електронний ресурс // Polski Instytut Ekonomiczny–
Режим доступу:
https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2022/01/04_06_2019_Informacja_prasowa_30latPrzemian.pdf

Розділ III. Внутрішня та зовнішня оборонна політика Польщі у 1989 - 2005 рр.

3.1. Формування політики оборони у 1989-1992 рр.

Більшість сучасних розвинених держав базуються на таких основах як економічна стабільність, демократичне волевиявлення, справедливе правосуддя та непохитна національна безпека. Аби стати такою державою у XXI столітті та забезпечити собі всі ці складові зараз, народи та їх уряди закладали їх підвалини протягом багатьох років, а часом й віків. Кінець XX століття став для Польщі часом тотального перетворення із відсталोї країни десь на просторах Східної Європи до потужної конкурентоспроможної держави із вибудованою економікою та армією, що зараз займає лідерські позиції в регіоні.

Безпека держави є тим китом, на якому стоїть стабільність її подальшого існування, і навіть якщо країна не перебуває у стані чи на порозі війни, діючі політичні сили повинні створити всі умови для уникнення небезпеки від зовнішнього ворога у контексті політики стримування. Останнє десятиріччя XX століття стало для Польщі ключовим у питанні гарантування безпеки своїх громадян та страхування з боку партнерів у випадку хоч найменшого збройного конфлікту. Таким чином польський уряд тісно пов'язав внутрішню та зовнішню оборонну політику, виборюючи умови, де польська армія стає частиною світового безпекового гаранта - НАТО.

1989 рік став початком абсолютно нової історії польської держави, а зміни, які він приніс, охопили кожную сферу життєдіяльності країни. В період між весною 1989 року та осінню 1991 року польське суспільство стало свідком переходу влади від монопольної комуністичної партії до

демократичних сил, на котрі покладалась побудова та захист незалежної Республіки Польщі.¹⁰⁰

З набуттям незалежності головним національним інтересом Польської Республіки був вихід з так званої сірої зони, де Польща опинилась після розпаду Східного блоку шляхом забезпечення сталих умов державної безпеки та підвищення власного авторитету на міжнародній арені через вступ до ЄС та НАТО. Безпекова стратегія країни базувалась на зміцненні свого оборонного потенціалу, залишаючись при тому незалежною державою, пошуку стратегічних партнерів у чітко обраному західному векторі, виведенню радянських військ зі своєї території та в ефективному, а не номінальному проведенні зовнішньої політики, що передбачала стабільність та мир у світі. Що стосується завдань невійськового плану, то головним завданням був прогресивний розвиток економіки, яка мала базуватись на основі вільного ринку.¹⁰¹

Задля втілення вищезазначених цілей 21 лютого 1990 р. Комітет національної оборони (*Komitet Obrony Kraju*) прийняв Оборонну доктрину Республіки Польща, де зазначається наступне:

“Першочерговою метою Республіки Польща є гарантування найбільш життєво важливих інтересів польського народу - її безпеки, права на мирне життя, незалежність і суверенітет Республіки, а також цілісність і недоторканність її території. Цій меті підпорядкована оборонна функція держави, визначена в її оборонній доктрині. [...] Оборонна доктрина Республіки Польща впливає з польського сенсу існування,

¹⁰⁰ Czarniecki D., Skalski D. *Polityka bezpieczeństwa i strategia obronna III Rzeczypospolitej: zarys problematyki*. Pomorska Szkoła Wyższa, Gdańsk, 2018. С. 43

¹⁰¹ *Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*. Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa, 2013. С. 34

враховує моральний, демографічний та економічний потенціал держави, а також геополітичне і геостратегічне становище країни. Вона спирається на досвід понад тисячолітньої польської державності, на славні традиції всіх течій збройної боротьби і формацій польських збройних сил.”¹⁰²

Після вступної частини в документі говориться про те, що “з позиції Польщі на європейському континенті, [...] а також з вимог національної безпеки існує тісний зв'язок між долею нашої країни і ситуацією в Європі. На цьому континенті все ще існують розбіжності та протиріччя. Незважаючи на фундаментальний прогрес у міжнародних відносинах, брак довіри ще не повністю подолано, особливо між Північноатлантичним альянсом і Варшавським альянсом. [...] Саме тут (у центральній частині континенту) зосереджені найпотужніші концентрації ракет і арсенали ядерної зброї, що постійно вдосконалюються. Ці обставини не дозволяють остаточно виключити ризик збройного конфлікту в Європі і впливають на його можливий характер. Можливий конфлікт може охопити всю Європу або її частину і мати міжетнічний характер. [...] Територією вирішальної боротьби в будь-якому випадку стала б Центральна Європа, а Польща - як стратегічна зона транзиту і розгортання других сил і підкріплень. Польща була б втягнута у військову орбіту навіть незалежно від її волі. З цієї точки зору будь-яка війна в Європі загрожувала б руйнуванням польського суспільства, економіки та культури.”¹⁰³

¹⁰² Uchwała Komitetu Obrony Kraju z dnia 21 lutego 1990 r. w sprawie doktryny obronnej Rzeczypospolitej Polskiej. Електронний ресурс // Dziennik Ustaw– Режим доступу:
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP19900090066/O/M19900066.pdf>

¹⁰³ Там само.

Попри те, що дана доктрина стала першим відкритим документом у новітній історії незалежної Польщі, де було утверджено основні елементи національної оборонної стратегії країни та окреслено головні напрямки її оборонної політики, на думку польського військового Станіслава Козея в останні роки ХХ ст. в світі відбувались настільки стрімкі зміни, що в час свого затвердження доктрина вже була застарілою. Спираючись на досить консервативні припущення не брався до уваги той факт, що Організація Варшавського договору наближалась до свого розпаду. Таким чином доктрина посилювалась на вже неіснуючі реалії. Попри це даний документ підводив до усвідомлення того, що світове двоблокове протистояння все більше вщуває, а НАТО розглядалось не як прямий агресор, а лиш як одне з існуючих джерел ризику.¹⁰⁴

Іншою важливою особливістю, про яку говорить С. Козей, було формулювання “Польща була б втягнута у військову орбіту навіть незалежно від її волі”¹⁰⁵, що раніше за жодних умов не мало б права на існування, оскільки б свідчило про те, що Польща не завжди підтримує інтереси Варшавського договору із домінуванням російського складника. Таким чином ця доволі непримітна фраза містила в собі заяву про чітке

¹⁰⁴ Koziej S. Ewolucja Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej w latach dziewięćdziesiątych XX wieku. Електронний ресурс // Koziej. pl – Режим доступу:

https://koziej.pl/wp-content/uploads/2015/07/Skrypt_-_Ewolucja_bezp._RP_w_latach_90..doc

¹⁰⁵ Uchwała Komitetu Obrony Kraju z dnia 21 lutego 1990 r. w sprawie doktryny obronnej Rzeczypospolitej Polskiej. Електронний ресурс // Dziennik Ustaw – Режим доступу:

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP19900090066/O/M19900066.pdf>

усвідомлення національного волевиявлення на протипагу волі недавніх союзників в особі Радянського Союзу.¹⁰⁶

Далі в Оборонній доктрині Республіки Польща акцентується увага на зовнішньополітичних процесах, де говориться про те, що документ враховує процес демократизації міжнародних відносин і появу нових форм співпраці між усіма народами і державами. З цього випливає, що така політика спрямовується на створення сприятливої атмосфери для майбутніх військово-політичних змін по всій Європі та світі. Іншим важливим положенням є проголошення основи даної доктрини, а саме - захист територіальної цілісності Польської Республіки. Країна розглядає незмінність своїх кордонів як фундамент стабільного існування на континенті, тому ставити під сумнів постійність західного кордону Польщі означає підривати важливий компонент європейського порядку.¹⁰⁷

Основа безпеки країни напряду залежить від її збройних сил і хоч членство у Варшавському договорі залишається елементом цієї безпеки, у доктрині допускається, що роль цього союзу в подальшому може змінитись.¹⁰⁸ Це положення стало черговим сигналом про те, що Польська

¹⁰⁶ Koziej S. Ewolucja Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej w latach dziewięćdziesiątych XX wieku. Електронний ресурс // Koziej. pl – Режим доступу:

https://koziej.pl/wp-content/uploads/2015/07/Skrypt_-_Ewolucja_bezp._RP_w_latach_90..doc

¹⁰⁷ Uchwała Komitetu Obrony Kraju z dnia 21 lutego 1990 r. w sprawie doktryny obronnej Rzeczypospolitej Polskiej. Електронний ресурс // Dziennik Ustaw – Режим доступу:

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP19900090066/O/M19900066.pdf>

¹⁰⁸ Там само.

держава стає на шлях побудови власної армії, яка б служила на користь їй, а не інтересам східного союзника, усвідомлюючи спад його потужностей і наближення його розпаду.

До головних сфер оборонної системи країни відносились: політико-соціальна, адміністративно-економічна та військова складові, а також державна охорона та цивільна оборона. Це передбачало створення відповідних умов в питаннях оборони, які мали б поглибити усвідомлення відповідальності суспільства перед своєю державою та заохочувати органи влади до проведення цієї політики.¹⁰⁹

Згідно з доктриною Польща визнає невід'ємність національної безпеки від міжнародної та сприятиме зміцненню миру та запобіганню війни, що становить мету її зовнішньої політики. Далі говориться про необхідність вирішення міжнародних конфліктів мирними методами та про важливість дотримання міжнародного права. Основою цієї частини Доктрини оборони визнання Польщею Статуту Організації Об'єднаних Націй та інших міжнародних угоди, що є важливими елементами світової безпеки. Питання вступу у війну або початок будь-якого збройного конфлікту також порушується у документі. Так, Польща зобов'язується за жодних обставин не розпочинати будь-яких воєнних дій проти інших держав та не висуває жодних територіальних претензій і не вважає жодну державу своїм ворогом.¹¹⁰ Варто додати, що вищезгадані положення підтверджують намагання Польщі сприяти урегулюванню двоблокового

¹⁰⁹ Uchwała Komitetu Obrony Kraju z dnia 21 lutego 1990 r. w sprawie doktryny obronnej Rzeczypospolitej Polskiej. Електронний ресурс // Dziennik Ustaw– Режим доступу:
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP19900090066/O/M19900066.pdf>

¹¹⁰ Там само.

протистояння із чітким небажанням вступу у будь-який конфлікт чи військову кризу.

Розбудова оборонної міці Республіки повинна відбуватись відповідно до економічного потенціалу країни, що передбачає побудову системи зв'язку між обома сферами, де оснащеність та належна підготовка Збройних сил Республіки Польща є ключовою в контексті оборони.¹¹¹

Оскільки Збройні сили Польщі є головним фігурантом доктрини, у документі зазначається наступне:

“У польській армії є три види збройних сил:

- сухопутні війська;
- військово-повітряні сили та сили протиповітряної оборони;
- військово-морські сили.
- Сухопутні війська, що становлять основу польських збройних сил, призначені для протидії у співпраці з іншими видами збройних сил. Вони завдають ударів агресору і позбавляють його можливості продовжувати війну. Нарощування сухопутних військ має бути спрямоване насамперед на посилення протитанкової, протиповітряної та протидесантної оборони, а також забезпечення належного військового потенціалу та маневреності. Це дозволить їм проводити активні оборонні операції як самостійно, так і у складі коаліції.
- Повітряно-десантні війська та війська протиповітряної оборони є видом збройних сил з найвищим ступенем бойової готовності. Їхне

¹¹¹ Uchwała Komitetu Obrony Kraju z dnia 21 lutego 1990 r. w sprawie doktryny obronnej Rzeczypospolitej Polskiej. Електронний ресурс // Dziennik Ustaw– Режим доступу:
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP19900090066/O/M19900066.pdf>

основне завдання - забезпечити у взаємодії з союзними силами ППО щільність повітряного простору Республіки Польща, і, перш за все, не дати противнику спровокувати розпізнавання і нанесення повітряних ударів по важливих районах, об'єктах, цивільному населенню і військовим об'єктам. Вони також повинні бути готові забезпечити прикриття і бойову підтримку військово-повітряних і військово-морських сил.

- Військово-морські сили повинні бути готові до участі в оборонних операціях на Балтійському морі, особливо для охорони і оборони польської морської акваторії, а також для підтримки сухопутних військ в обороні морського узбережжя Республіки Польща. Боездатність військово-морських сил повинна бути забезпечена шляхом оснащення їх необхідними оборонними кораблями і відповідною підготовкою.”¹¹²

Доволі суперечливими були положення про можливість самостійного проведення військових операцій на противагу атаки противника, оскільки вони повністю вибивались із загальної ідеї членства у Варшавському договорі. В цілому, дану доктрину не можна назвати прогресивною, вона скоріш уособлювала тогочасний перехідний період Польщі від східного до західного союзництва. Та хоч чимало її принципів були загальними та мали брак конкретності, Доктрина оборони Польської Республіки 1990 року стала першим кроком на шляху побудови нової

¹¹² Uchwała Komitetu Obrony Kraju z dnia 21 lutego 1990 r. w sprawie doktryny obronnej Rzeczypospolitej Polskiej. Електронний ресурс // Dziennik Ustaw– Режим доступу:
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP19900090066/O/M19900066.pdf>

оборонної концепції як всередині держави, так і в східноєвропейському регіоні.¹¹³

Наступним кроком в уніфікації оборонної стратегії Польщі стало засідання Комітету національної оборони 2 листопада 1992 року, де КНО прийняв наступні документи: “Засади польської оборонної політики” та “Стратегія безпеки і оборони Республіки Польща”. Виконавчим документом для них слугував План оборони Республіки Польща, де було прописано конкретні оперативні завдання для державних структур оборонної сфери. В цьому ж документі також прописувались різні сценарії, що можуть виникнути в умовах стратегічної незалежності.¹¹⁴

Відповідно до “Зasad польської оборонної політики” Польща вбачає фундаментальне значення у своєму майбутньому членстві в Європейському економічному співтоваристві, а її економічна інтеграція керується відповідними політичними цілями. Говориться й про те, що інтеграція країни в ЄС дозволить Польщі подолати власну “цивілізаційну відсталість” та дозволить їй стати рівноправним партнером розвинених країн. Також заявлялось, що зв'язки з Європейським економічним

¹¹³ Koziej S. Ewolucja Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej w latach dziewięćdziesiątych XX wieku. Електронний ресурс // Koziej. pl – Режим доступу:

https://koziej.pl/wp-content/uploads/2015/07/Skrypt_-_Ewolucja_bezp._RP_w_latach_90..doc

¹¹⁴ Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej. Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa, 2013. С. 34

співтовариством визначатимуть участь Польщі в Північноатлантичному Альянсі.¹¹⁵

Оскільки на формування міжнародних відносин суттєво впливає військово-політичний чинник, Польща шукає партнерства з вже існуючими оборонними альянсами та системами безпеки із перспективою їх зміцнення. Так, Республіка Польща визнає Північноатлантичний альянс гарантом політичної стабільності та миру в Європі і ставиться позитивно до розміщення американських військ на континенті. Своєю стратегічною метою на найближче десятиліття держава проголошує членство в НАТО та Західноєвропейському союзі із активним розвитком відносин Альянсу через Раду Північноатлантичного співробітництва. Також у документі висловлюється готовність Польщі й надалі залишатись учасником миротворчих місій, створених ООН, та потенційним учасником місій, створених іншими європейськими міжнародними об'єднаннями.¹¹⁶

Окремої уваги потребує розділ “Зasad польської оборонної політики” про нове регіональне співробітництво, де зазначається наступне:

“Розпад СРСР і поява нових незалежних держав окрім Росії, зокрема, України, створили можливість для тривалого підвищення безпеки у Східній Європі. Однак наразі це політично нестабільний регіон. На його території зосереджений значний військовий потенціал. Можливість виникнення локальних конфліктів становить серйозну небезпеку. Якщо вони поширяться на більшу територію, то можуть охопити і Польщу. Збройні конфлікти можуть спричинити велику хвилю біженців зі Сходу, що загрожуватиме нашій безпеці, а також припинити або значно зменшити

¹¹⁵ Założenia Polskiej Polityki Bezpieczeństwa 1992 roku. Електронний ресурс // Koziej. pl – Режим доступу:

https://koziej.pl/wp-content/uploads/2015/07/Strategia_RP_z_92_r.doc

¹¹⁶ Там само.

постачання стратегічної сировини. Співпраця Польщі з Україною, Росією та Білоруссю на основі двосторонніх договорів слугує зменшенню цих загроз. Вона охоплює як економічну співпрацю, так і співпрацю у сфері безпеки, в тому числі у деяких військових сферах. [...] Польща прагне до ефективного включення країн Центрально-Східної Європи в євроатлантичну систему безпеки. Ми підтримуємо зусилля нових держав у цьому регіоні, спрямовані на налагодження зв'язків із західними країнами та адаптацію власних структур до демократичних стандартів”.¹¹⁷ Таким чином Польща не лише говорить про своє бажання набуття членства в НАТО й побудови тісних зв'язків із Заходом, а й про готовність побудови системи безпеки у Східноєвропейському регіоні у співробітництві із сусідніми державами. Попри це, держава все ж вбачає небезпеку військових заворушень або криз із своїми колишніми союзниками.

На відміну від Оборонної доктрини 1990 року в “Засадах польської оборонної політики” переосмислюється масштаб та зміст зовнішніх загроз, де глобальна війна відходить на задній план, тоді як увага зосереджується на можливих локальних конфліктах у регіоні. Положення цього документу також відповідали прийнятій роком раніше Стратегічній концепції НАТО, де альянсом переоцінювались світові умови безпеки. Все ж незмінним залишився принцип Польщі щодо того, що вона не вбачає ворога у жодній державі, разом з тим вона припускає появу можливих загроз, котрі можуть залежати не так від волі окремого народу чи влади, а від інших існуючих джерел небезпеки.¹¹⁸

¹¹⁷ Założenia Polskiej Polityki Bezpieczeństwa 1992 roku. Електронний ресурс // Koziej. pl – Режим доступу:

https://koziej.pl/wp-content/uploads/2015/07/Strategia_RP_z_92_r.doc

¹¹⁸ Koziej S. Ewolucja Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej w latach dziewięćdziesiątych XX wieku. Електронний ресурс // Koziej. pl –

“Стратегія безпеки і оборони Республіки Польща” доповнювала вищезгаданий документ, говорячи про важливість міжнародного співробітництва та про своє прагнення до інтеграції із західними структурами безпеки. Польща повинна була стати тією безпечною зоною між двома країнами, що суттєво впливали на світову геополітику, при цьому не довіряючи один одному. В першу чергу мова йшла про Росію та Німеччину, але враховувалась при цьому і Україна також.¹¹⁹

В цьому ж документі країна чітко оголосила про свою інтеграційну мету, де говориться наступне:

“Польща прагне до членства в НАТО. Ми будемо продовжувати розширювати систему контактів, співпраці та політичних консультацій з різними структурами цієї організації. Ми будемо працювати над створенням мережі двосторонніх угод з окремими членами НАТО з питань оборони та безпеки. Ми зацікавлені у розвитку та інтенсифікації співробітництва в рамках Ради Північноатлантичного співробітництва, до якої ми входимо.”¹²⁰

Режим доступу:

https://koziej.pl/wp-content/uploads/2015/07/Skrypt_-_Ewolucja_bezp._RP_w_latach_90..doc

¹¹⁹ Koziej S. Ewolucja Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej w latach dziewięćdziesiątych XX wieku. Електронний ресурс // Koziej. pl – Режим доступу:

https://koziej.pl/wp-content/uploads/2015/07/Skrypt_-_Ewolucja_bezp._RP_w_latach_90..doc

¹²⁰ Polityka Bezpieczeństwa i Strategia Obronna RP 1992 roku. Електронний ресурс // Koziej. pl – Режим доступу:

https://koziej.pl/wp-content/uploads/2015/07/Strategia_RP_z_92_r.doc

В “Стратегії безпеки і оборони Республіки Польща” було прописано всі нюанси, що мали безпосереднє або часткове відношення до оборонних питань. Заявлялось, що основним завданням економіки є забезпечення матеріальних оборонних потреб держави, що включало: забезпечення відповідних умов для утримання та підготовки збройних сил у мирний час; підготовку бази для виконання армією своїх завдань під час війни або в період загострення кризи; створення умов для виживання населення в екстремальних ситуаціях.¹²¹

Стратегічна мета оборони Республіки Польща полягала у збереженні суверенітету, незалежності та територіальної цілісності держави, де шляхи реалізації цієї мети виглядають наступним чином:

- підготовка, розвиток і підтримка оборонної інфраструктури держави;
- оборонна підготовка суспільства;
- оборонна та інтервенційна діяльність польських збройних сил у разі потреби.¹²²

Разом з тим, оборонна стратегія Республіки Польща не передбачала існування конкретного ворога та визначеного сценарію ведення війни, а лише орієнтувалась на опанування та вирішення кризових ситуацій військового характеру.¹²³

Згідно з документом, головними об'єктами, що мали протидіяти будь-яким зовнішнім і внутрішнім загрозам безпеки Польщі були:

- Збройні сили Республіки Польщі - їх головним завданням була відсіч будь-якої збройної агресії у співпраці з іншими

¹²¹ Polityka Bezpieczeństwa i Strategia Obronna RP 1992 roku. Електронний ресурс // Koziej.pl – Режим доступу:

https://koziej.pl/wp-content/uploads/2015/07/Strategia_RP_z_92_r.doc

¹²² Там само.

¹²³ Там само.

структурами оборони, де вони залишали за собою право застосовувати до агресора ті форми та засоби боротьби, які вважатимуть необхідними.

- Невійськові ланки оборони, до яких відносились усі органи влади включно з органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями. Їх завдання полягало у захисті населення шляхом виявлення, запобігання та протидії будь-яких загроз, що становлять небезпеку державі.
- Системи управління обороною, основою яких є Президент Республіки Польща, Прем'єр-міністр і Рада Міністрів у взаємодії з іншими органами влади. Разом вони повинні підтримувати оборонний потенціал країни на належному рівні у мирний час, шляхом розвитку відповідної інфраструктури та ефективно застосовувати цей потенціал у разі небезпеки.¹²⁴

Загалом “Стратегія безпеки і оборони Республіки Польща” була справді прогресивним документом для Польської Республіки станом на 1992 рік. Позбувшись домінування радянського складника, нова стратегія оборони базувалась на тогочасних реаліях геополітичної ситуації у Європі із чітким інтеграційним інтересом у сторону НАТО й на відміну від Доктрини 1990 року, стратегічні цілі у сфері безпеки та оборони безпосередньо будувались на усвідомленні власної незалежності, а не на приналежності до союзів, вигідних іншим державам, що раніше очолювати владну ієрархію світу.

Період 1989-1992 рр. ознаменувався побудовою загальної концепції функціонування оборонної політики Польщі, початком чого були досить

¹²⁴ Polityka Bezpieczeństwa i Strategia Obronna RP 1992 roku. Електронний ресурс // Koziej. pl – Режим доступу:

https://koziej.pl/wp-content/uploads/2015/07/Strategia_RP_z_92_r.doc

невпевнені кроки у вигляді балансування між радянським минулим та європейським майбутнім. Разом з тим, за короткий період часу Польща абсолютно визначилась у своєму баченні національної та світової безпеки, вийшовши на новий рівень відносин із західними інституціями, будуючи при цьому ефективну внутрішню оборонну складову держави.

3.2. Адаптація внутрішньої та зовнішньої оборонної політики до євроатлантичної інтеграції

Оголосивши про свої наміри вступу до ЄС та НАТО, Польща одразу розпочала роботу над втіленням цих цілей. Говорячи про сферу оборони, слід зазначити, що тогочасна внутрішня та зовнішня оборонна політика були нерозривно пов'язані, де перша працювала на благо другої і навпаки. Подолавши перехідний період спроб та прощупувань, до середини 90-х рр. ХХ ст. польський уряд та народ вже знали у якому напрямку їм потрібно рухатись.

Стратегія безпеки 1992 року визначила оборонну систему країни на роки вперед, де детально прописувались дії Польщі як у мирний, так і у потенційно воєнний час. Прийняття рішень та реалізація завдань, прописаних у стратегії, покладалась на відповідні органи державного управління відповідно до їхньої компетенції у сфері оборони. Оскільки документ передбачав розробку політико-стратегічного планування війни та оборонної підготовки у мирний час, в контексті планування війни у 1996 році було прийнято “Політико-стратегічний план оборони Республіки Польща”, де детально аналізувалась можливість та оцінка воєнних загроз, проголошувалась головна ідея оборони Польщі та формувались стратегічні

завдання збройних сил Польщі, а також міністерств і воєводств у випадку появи конфліктів або війни.¹²⁵

Політико-стратегічний план оборони Республіки Польща виділяв три типи потенційних загроз, а саме: військово-політична криза із непрямую загрозою - найбільш вірогідна; локальна агресія - менш вірогідна; повномасштабна війна - найменш вірогідна. Відповідно до положень плану оборони, у випадку кризи Польща повинна буде діяти самостійно, де підтримка з боку НАТО, ОБСЄ та ООН не гарантується. Разом з тим, документ вже передбачав інтеграцію до оборонних структур альянсу.¹²⁶

Так, як середина 90-х рр. XX століття ознаменувалась для країни приходом до влади Александра Кваснєвського, за час свого президентства він неодноразово виступав із заявами про прихильність інтеграції Польщі до ЄС та НАТО. На думку президента, членство країни в даних структурах є беззаперечним бажанням поляків, що приведе Польщу до кращого майбутнього і дозволить їй розвиватись на рівні із західними сусідами. А. Кваснєвський заявляв про бажання важливих змін у державі, що в результаті зміцнили б її позиції на міжнародній арені та вирішили б нагальні питання безпеки.¹²⁷ Так, у своїй промові від 17 січня 1996 року він сказав наступне:

¹²⁵ Koziej S., Brzozowski A.. Strategie bezpieczeństwa narodowego RP 1990-2014. Refleksja na ćwierćwiecze. Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej. Pierwsze 25 lat, Warszawa, 2015. С. 22

¹²⁶ Konias M.. W poszukiwaniu gwarancji bezpieczeństwa. Polska po 1989 roku. Zeszyty Naukowe Ruchu Studenckiego, Nr 2, Wrocław, 2011. С. 66

¹²⁷ Wołoszyn M. Metafora w służbie polityki. Aleksander Kwaśniewski o wstąpieniu Polski do NATO i akcesji do Unii Europejskiej. Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza, Vol. 28 (48), Nr 2, Poznań, 2021. С. 396

“Візит до штаб-квартири НАТО має для нас глибоке політичне значення. Ми не ставимося до нього рутинно. По-перше, він підтверджує незмінну відданість Польщі цінностям, які представляє і захищає Північноатлантичний альянс - політичній свободі, демократії, індивідуальним свободам, верховенству права, принципу вільного ринку і спільній цивілізаційній спадщині. По-друге, це свідчення нашої оцінки НАТО як організації, що має фундаментальне значення для стабільності та безпеки Європи і Польщі. По-третє, цей візит свідчить про те, що зміцнення і розвиток співпраці з Атлантичним Альянсом і наше майбутнє членство в ньому залишаються незмінним прагненням Польщі.”¹²⁸

У тому ж виступі він наголосив, що “універсальним бажанням польського народу є те, щоб на зорі нового тисячоліття наша країна опинилася в структурах, які гарантують тривалу безпеку, демократію та ефективну економічну систему, і які дозволять Польщі посісти належне місце у великій сім'ї вільних народів.”¹²⁹

Попри прагнення країни до зміцнення оборонної сфери за рахунок приєднання до Північноатлантичного альянсу та уніфікації внутрішніх законоположень, процес підготовки Польщі до оборони був доволі проблематичним. Оборонне законодавство було неспроможним адаптуватись до політичної, економічної та соціальної реальності, яка змінювалась не лише швидко, а й кардинально. Це, в свою чергу, ставило в залежність реалізацію оборонних завдань від волі конкретних осіб. Відповідно, підготовка та підтримка ефективної системи оборони

¹²⁸ Wołoszyn M. Metafora w służbie polityki. Aleksander Kwaśniewski o wstąpieniu Polski do NATO i akcesji do Unii Europejskiej. Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza, Vol. 28 (48), Nr 2, Poznań, 2021. С. 396

¹²⁹ Там само. С. 400

зводились лише до військового програмування, що передбачало створення програми розвитку збройних сил.¹³⁰

Проблемою й було досить консервативне бачення армії та ігнорування новітнього підходу щодо її формування. Таким чином, 1990-ті рр. характеризувались постійною зміною армійської організаційної моделі, що сприяло погіршенню стану збройних сил Польщі. Невійськова сфера системи оборони країни так само переживала важкі часи. Стан оборонної промисловості, стратегічних запасів та оборонної структури був у кризовому становищі. Не кращою ситуація була й з системою керівництва обороною у період війни, оскільки принципи системи державного управління у воєнний час не були закріплені на законодавчому рівні. Відсутнім був закон про воєнний стан, тоді як попередні постанови Комітету національної оборони щодо цього втратили свою актуальність. Загалом дану систему ледве можна було назвати існуючою. Попри це, в той період було запущено Вищі оборонні курси при Національній академії оборони для цивільних управлінських кадрів, серед яких були парламентарі, міністри та губернатори, що хоч якось показало діяльність невійськової сфери оборони Польщі у позитивному ключі.¹³¹

Друга половина 1990-х рр. ознаменувалась значно сприятливішими подіями та процесами. 2 квітня 1997 року було прийнято Конституцію Республіки Польщі, де питання національної безпеки є одним із ключових у контексті існування держави. Згідно з статтею 5, “Республіка Польща захищає незалежність і цілісність своєї території, забезпечує свободи і права людини і громадянина, безпеку громадян, зберігає національну

¹³⁰ Koziej S., Brzozowski A.. Strategie bezpieczeństwa narodowego RP 1990-2014. Refleksja na ćwierćwiecze. Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczpospolitej Polskiej. Pierwsze 25 lat, Warszawa, 2015. С. 22

¹³¹ Там само. С. 23

спадщину і забезпечує охорону навколишнього природного середовища відповідно до принципів сталого розвитку.”¹³² Відповідно до цього, захист незалежності та цілісності території є основною функцією держави, через виконання якої стає можливим виконання наступних положень статті 5 Конституції Республіки Польщі.¹³³

Ще однією важливою статтею, що стосується оборони держави, є стаття 26 Конституції Республіки Польщі, де визначається системне положення Збройних Сил країни¹³⁴ та говориться наступне:

“Збройні Сили Республіки Польща захищають незалежність і територіальну цілісність держави, забезпечують безпеку і недоторканність її кордонів; Збройні Сили дотримуються нейтралітету в політичних питаннях і підлягають цивільному та демократичному контролю.”¹³⁵

Статтею 126 Конституції Республіки Польща визначається роль Президента в системі безпеки країни, згідно чого “Президент Республіки Польща є верховним представником Республіки Польща і є гарантом безперервності державної влади, забезпечує дотримання Конституції Республіки Польща, охороняє суверенітет і безпеку держави, недоторканність і неподільність її території.”¹³⁶ Так, функції Президента

¹³² The Constitution of the Republic of Poland of 2nd April, 1997.

Електронний ресурс // Dziennik Ustaw– Режим доступу:

<https://www.wipo.int/wipolex/en/text/194980>

¹³³ Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej. Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa, 2013. С. 38

¹³⁴ Там само. С. 38

¹³⁵ The Constitution of the Republic of Poland of 2nd April, 1997.

Електронний ресурс // Dziennik Ustaw– Режим доступу:

<https://www.wipo.int/wipolex/en/text/194980>

¹³⁶ Там само.

Республіки Польща передбачають втілення статті 5 Конституції Республіки Польща, де глава держави є гарантом збереження незалежності, цілісності території та безпеки громадян країни.¹³⁷

За статтею 134 Конституції Республіки Польща Збройні Сили країни передаються у верховне підпорядкування Президенту, що визначає його положення по відношенню до структури, що стоїть на захисті держави.¹³⁸ За статтею 135 Рада національної безпеки виступає дорадчим органом при Президентові Республіки з питань внутрішньої і зовнішньої безпеки держави.¹³⁹

Важливою у контексті оборони є стаття 136, де говориться, що у випадку прямої зовнішньої загрози державі Президент Республіки на прохання Прем'єр-міністра повинен видати наказ про загальну або часткову мобілізацію і розгортання Збройних Сил для захисту держави.¹⁴⁰ Загалом питання безпеки було одним з головних за Конституцією Республіки Польщі 1997 року, де визначались головні функції влади задля її збереження.

Також 1997 рік став часом створення стратегії безпеки Польщі в умовах членства в НАТО, оскільки процес вступу було запущено. Дана стратегія розроблялась паралельно з новою стратегічною концепцією Північноатлантичного альянсу, де до березня 1999 року Польща брала участь як спостерігач з правом голосу. Теоретично, цей процес мав змогу залучити відповідних експертів та винести головні питання на громадське

¹³⁷ Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej. Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa, 2013. С. 39

¹³⁸ Там само. С. 39

¹³⁹ The Constitution of the Republic of Poland of 2nd April, 1997.

Електронний ресурс // Dziennik Ustaw– Режим доступу:

<https://www.wipo.int/wipolex/en/text/194980>

¹⁴⁰ Там само.

обговорення, що дозволило би втілити нову стратегію одразу після набуття членства в Альянсі. Проте поляки цього не зробили, аргументуючи тим, що власну стратегічну концепцію потрібно розробляти на основі стратегії НАТО, яку вони повинні були ухвалити на Вашингтонському саміті. Це, в свою чергу, лише засвідчило схоже ставлення польського уряду до НАТО, як до Варшавського договору, де стратегія альянсу була вищою за національні інтереси. Але це абсолютно суперечило поглядам західних партнерів, оскільки на відміну від Варшавського договору, в пріоритеті держави насамперед повинні стояти національні стратегії та інтереси, де у разі зіткнення цих інтересів з іншими членами Альянсу, проблема виноситься на обговорення та приймається консенсусом. І хоч таке рішення поляків було доволі дивним та незрозумілим, воно все одно було прийнятим. Отож, після прийняття стратегічної концепції НАТО на саміті у Вашингтоні в 1999 році Польща прийняла власну стратегію оборони.¹⁴¹

Шлях Польщі до євроатлантичної інтеграції був довгим та вимагав чимало зусиль. З початком 1990-х рр. Польща одразу намагалась проводити таку зовнішню політику, аби закріпитись у зоні безпеки Заходу. Важливою умовою приєднання був принцип, за яким країна повинна “виробляти більше безпеки, аніж вона споживає”, відповідно Польща намагалась активно сприяти трансформаційним процесам у сфері безпеки континенту. Постійна співпраця з Північноатлантичним альянсом дозволила державі набути статус рівноправного члена військово-політичного союзу у березні 1999 року, отримавши бажані гарантії безпеки. Разом з тим, членство у НАТО вимагало від країни модернізованого розвитку збройних сил, нової зовнішньої політики та

¹⁴¹ Koziej S., Brzozowski A.. Strategie bezpieczeństwa narodowego RP 1990-2014. Refleksja na ćwierćwiecze. Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczpospolitej Polskiej. Pierwsze 25 lat, Warszawa, 2015. С. 23 - 25

впровадження відповідних стандартів захисту секретної інформації. Таким чином інтеграція з Альянсом абсолютно змінила поняття безпеки, забезпечивши ефективні зміни для Збройних Сил Польщі. Ці зміни зачепили особовий склад, організаційну структуру, озброєння та техніку.¹⁴²

Слід додати, що вступ до НАТО вплинув і на економічне становище країни, підвищивши тим самим інтерес міжнародних інвесторів. Після інтеграції з Альянсом притік зовнішніх інвестицій спостерігався й у інших країнах ЦСЄ. Говорячи про Польщу, у 1997 р. країна отримала 2,7 млрд. доларів від іноземних інвесторів, у 1998 р. ця позначка сягнула 5 млрд. доларів, а у 1999 р., з набуттям повноцінного членства, інвестиції налічували 8 млрд. доларів.¹⁴³ Таким чином, євроатлантична інтеграція поєднувала в собі не лише військові та оборонні важелі впливу, а й економічні та політичні.

Членство в НАТО також надало Польщі захист від основних зовнішніх загроз, що підтверджувала стаття 5 Вашингтонського договору. У статті говориться наступне:

“Сторони погоджуються, що збройний напад на одну або кількох із них у Європі чи у Північній Америці вважатиметься нападом на них усіх: і, відповідно, вони домовляються, що в разі здійснення такого нападу кожна з них [...] надасть допомогу тій Стороні або Сторонам, які зазнали нападу, і одразу здійснить, індивідуально чи спільно з іншими Сторонами, такі дії, які вважатимуться необхідними, включаючи

¹⁴² Czarnecki D., Skalski D. Polityka bezpieczeństwa i strategia obronna III Rzeczypospolitej: zarys problematyki. Pomorska Szkoła Wyższa, Gdańsk, 2018. С. 79

¹⁴³ Корнілова В. В. Економічний аспект євроатлантичної інтеграції країн центрально-східної Європи. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 8. С. 37

застосування збройної сили, з метою відновлення і збереження безпеки у Північноатлантичному регіоні.”¹⁴⁴

Отже, до середини 90-х рр. ХХ століття головним завданням оборонної сфери для Польщі стала адаптація внутрішньої та зовнішньої оборонної політики до євроатлантичної інтеграції, над чим уряд країни працював аж до 1999 року. Внутрішня політика підкріплювалась положеннями Політико-стратегічного плану оборони Республіки, прийнятого у 1996 році. Фундаментального значення для життя країни набуло прийняття Конституції Республіки Польщі у 1997 році, де на законодавчому рівні закріплювались головні питання безпеки держави.

Разом з тим, в останнє десятиліття ХХ століття оборонна сфера Польщі переживала і кризові періоди, через неспроможність оборонних ланок управління йти в ногу з радикальними змінами як політичної, так і економічної та соціальної сфер життя. Кризу вдалось подолати ближче до кінця 1990-х рр., набувши повноцінного членства в НАТО, що вивело відносини Польщі із Заходом на абсолютно новий рівень із чіткими гарантіями безпеки.

3.3. Стратегія безпеки та оборони Республіки Польща від 2000 та 2003 рр.

Приєднання Польщі до Північноатлантичного альянсу передбачало запровадження нової стратегії безпеки та оборони. І хоч країна розпочала роботу над розробкою документу паралельно з процесом вступу у 1997 році, прийняття документу відбулось вже у новому тисячолітті. У ХХІ

¹⁴⁴ Північноатлантичний договір від 4 квітня 1949 року. Електронний ресурс // Верховна Рада України – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_008#Text

століття Польща увійшла у статусі учасника НАТО із новим трактуванням внутрішньої та зовнішньої оборонної політики.

Так, нова стратегія безпеки Республіки Польща була прийнята у 2000 році, перервавши дію стратегії безпеки і оборони 1992 року. Мета нової стратегії полягала у забезпеченні необхідних умов для захисту національних інтересів від зовнішніх загроз. В процесі розробки документу чимало уваги було зосереджено на його адаптації до положень стратегії НАТО, що критикувалось багатьма фахівцями у галузі безпеки, так, як національні інтереси держави відходили на другий план. Разом з цим, стратегія безпеки 2000 року включала положення про оборонну стратегію, що торкалась питань реструктуризації та модернізації збройних сил та озброєння.¹⁴⁵

Згідно зі стратегією безпеки 2000 року, стратегічними цілями політики безпеки Польщі є збереження незалежності, суверенітету та цілісності її території, захист демократичного конституційного ладу та прав та безпеки громадян держави, а також забезпечення необхідних умов для процвітання країни та її громадян, збереження і розвиток національної ідентичності, й участь у побудові справедливого та мирного порядку у світі, що базується на цінностях солідарності, демократії, прав людини та верховенства права. Відповідно до зазначених цілей, польська політика безпеки передбачає її реалізацію згідно з Конституцією Республіки Польща та з цілями і принципами Статуту Організації Об'єднаних Націй і документів Організації з безпеки і співробітництва в Європі та з повагою до міжнародного права загалом. Польща не має територіальних претензій до своїх сусідів, наголошуючи на непорушності власних кордонів та не прагне посилювати власну безпеку за рахунок безпеки інших держав.

¹⁴⁵ Konias M.. W poszukiwaniu gwarancji bezpieczeństwa. Polska po 1989 roku. Zeszyty Naukowe Ruchu Studenckiego, Nr 2, Wrocław, 2011. С. 66 - 67

Країна поважає та керується цінностями та принципами, що зазначені у Північноатлантичному договорі та тісно пов'язує свою безпеку з безпекою країн-членів НАТО і Європейського Союзу.¹⁴⁶

Також за новою стратегією реалізація власних інтересів держави відбувається з урахуванням союзницької співпраці та солідарності з Північноатлантичним альянсом. Польща відстоює застосування сили на міжнародному рівні лише у контексті права на оборону відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй або під час операцій, визначених мандатом міжнародної спільноти, проте держава буде протистояти всім, хто сприяє поширенню агресії та порушенню прав людини. Що стосується оцінки загроз, то згідно з документом членство в НАТО зменшило імовірність агресивних дій проти Польщі за рахунок потужного фактору стримування.¹⁴⁷

Оборонна стратегія Республіки Польща 2000 року також стала удосконаленою версією стратегій оборони 1990 і 1992 років, де говориться про те, що оборона держави є національною справою, тоді як участь у будь-яких союзах є допоміжною складовою цієї справи. Відповідно Польща усвідомлює, що членство в НАТО не є стовідсотковою гарантією безпеки та відсутності кризи або війни. Оборона країни покладається на її громадян та відповідні державні структури, і у разі війни вона передбачає об'єднання народу, армії та влади у єдину систему захисту та супротиву із можливим застосуванням потенціалу союзників.¹⁴⁸

¹⁴⁶ Koziej S. Strategia Bezpieczeństwa i obronności Rzeczypospolitej Polskiej po wstąpieniu do NATO. Електронний ресурс // Koziej. pl – Режим доступу: https://koziej.pl/wp-content/uploads/2015/07/Skrypt_-_SBiORP_w_NATO.doc

¹⁴⁷ Там само.

¹⁴⁸ Там само.

Оборонна стратегія також передбачає постійну підтримку оборонного потенціалу країни на найвищому рівні з метою проведення політики стримування та забезпечення стратегічної надійності. Боездатність армії, рівень військової підготовки та технічне оснащення повинні постійно вдосконалюватися. Ще одним елементом стримування є ядерна зброя, де Польща є учасником розробки ядерної політики і стратегії НАТО відносно цього питання, хоч і не має власного ядерного потенціалу. Іншою важливою складовою нової стратегії оборони є те, що вона розмежовує три стани державної безпеки на мирний період, який передбачає запобігання зовнішнім загрозам за рахунок нейтралізації їх джерел; кризовий період, де відбувається миттєва реакція у випадку загрози безпеці держави або альянсу задля стримування кризи; та війну, де здійснюються воєнні дії у випадку агресії проти Польщі або її союзників.¹⁴⁹

Початок XXI століття ознаменувався масштабним терористичним актом у США 11 вересня 2001 року, стрімким розвитком ядерних програм в Ірані та КНДР, мілітаризацією Росії та Китаю, нестабільною політичною ситуацією на Балканах та розростанням авторитарних режимів на Близькому та Середньому Сході. Такі події змушували держави по іншому дивитись на власні стратегії безпеки, не виключенням чого була і Польща. Так, 8 вересня 2003 р. А. Кваснєвський підписав схвалену урядом “Стратегію національної безпеки Республіки Польща від 2003 року”, яка

¹⁴⁹ Koziej S. Strategia Bezpieczeństwa i obronności Rzeczypospolitej Polskiej po wstąpieniu do NATO. Електронний ресурс // Koziej. pl – Режим доступу: https://koziej.pl/wp-content/uploads/2015/07/Skrypt_-_SBiORP_w_NATO.doc

ще більше посилювалась на пріоритетність союзництва задля збереження безпеки в країні та світі.¹⁵⁰

У стратегії 2003 року говориться про наступне: “[...] Стратегії національної безпеки, прийняті Республікою Польща спочатку в 1992 році, а потім у 2000 році, відображають спадкоємність польських національних прагнень у цьому відношенні. Але міжнародна ситуація динамічно змінювалася. З'явилися нові виклики і ризики, масштаби яких яскраво продемонстрували трагічні події в США у вересні 2001 року. Водночас змінювалися і детермінанти безпеки. Майбутній вступ до Європейського Союзу створює новий контекст для нашої політики. НАТО розширюється і трансформується, одночасно зміцнюючи свої відносини зі східними сусідами Польщі - Росією та Україною. Крім того, міжнародні організації та окремі держави засвоюють важливі уроки з іракського конфлікту та інших міжнародних криз сучасності.”¹⁵¹

Особливістю “Стратегії безпеки Республіки Польща 2003 року” є те, що вона була першим документом III Речі Посполитої, де регулювалась політика безпеки та оборони, а також те, що вона була підписана Президентом держави відповідно до Закону про загальний військовий обов'язок, де уряд готує стратегію та передає її на підписання Президенту. Разом з тим, у процесі розробки документу знову не було проведено

¹⁵⁰ Буглай, Н. Зовнішня політика Польщі після вступу до НАТО. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Історія / за заг. ред. І. С. Зуляка ; редкол.: М. Алексієвець, Л. Алексієвець, М. Бармак [та ін.]. – Тернопіль : [ТНПУ], 2016. Вип. 1, ч. 2. С. 138

¹⁵¹ National Security Strategy of the Republic of Poland, 2003. Електронний ресурс // Policy Documentation Center – Режим доступу: http://pdc.ceu.hu/archive/00002796/01/poland_foreign9_doc.pdf

публічного обговорення його положень, але принаймні тепер безпека розглядалась в контексті військової, цивільної, зовнішньої та внутрішньої складових.¹⁵²

Із чітким посиленням на захист безпеки у системі союзництва, польська стратегія безпеки 2003 року не містить розділу про власні національні інтереси, що ставить під сумнів необхідність національної стратегії безпеки як такої. Натомість основні цілі державної політики безпеки згадуються у розділі “Нові виклики”, де говориться про захист незалежності, суверенітету, недоторканності кордонів та інших основ демократичної держави.¹⁵³

В цілому “Стратегія національної безпеки Республіки Польща 2003 року” була справді унікальним документом в історичному контексті політики оборони Польщі. Вона містила в собі багато нововведень в сфері міжнародної та національної безпеки, чого особливо вимагали події після 11 вересня 2001 року. Введення нових тенденцій дійсно відзначились своєю доречністю та ефективністю. Попри це, документ характеризувався великою кількістю недоліків, що змусило керівництво держави розпочати роботу над новою стратегією на початку 2006 року.¹⁵⁴

Ще однією важливою подією у військовій сфері для Польщі було долучення польських військ до операції «Свобода Іраку» у березні 2003 року. Попри те, що антисаддамівська кампанія досі залишається дуже неоднозначною та піддавалась гострій критиці суспільства, тогочасний

¹⁵² Konias M.. W poszukiwaniu gwarancji bezpieczeństwa. Polska po 1989 roku. Zeszyty Naukowe Ruchu Studenckiego, Nr 2, Wrocław, 2011. С. 67

¹⁵³ Koziej S., Brzozowski A.. Strategie bezpieczeństwa narodowego RP 1990-2014. Refleksja na ćwierćwiecze. Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej. Pierwsze 25 lat, Warszawa, 2015. С. 30

¹⁵⁴ Там само. С. 33

Президент А. Кваснєвський та прем'єр-міністр Л. Міллер були дуже рішучими у питанні участі польської армії в операції, ініційованої США. Так само не піднімалось питання й виведення польських сил з Іраку. Все ж від даної кампанії Польща отримала значні дивіденди за встановлення контролю над одним із секторів та підвищила свій статус на міжнародній арені, покращивши свої відносини із учасниками операції. На новий рівень вийшли і відносини Польщі із США. Так, перша активно відстоювала збереження впливу Америки у Європі, й таким чином поляки хотіли віддячити американцям за їх підтримку й заодно показати свою потужність та спроможність домінування у Центрально-Східній Європі.¹⁵⁵

Отже, початок XXI століття створив нові виклики у сфері безпеки не лише для конкретної країни, а й для всього світу. З приєднанням до НАТО, у 2000 році Польща видає “Стратегію безпеки Республіки Польща” та “Стратегію оборони Республіки Польща”, де в якійсь мірі підлаштовується під євроатлантичні стандарти бачення безпеки та оборони. Події перших років нового тисячоліття змушують Польщу реагувати швидко та ефективно, наслідком чого стає нова стратегія безпеки, видана у 2003 році. Нова стратегія була унікальною для країни у контексті регулювання політики безпеки та оборони, разом з тим вона містила чимало недоліків, серед яких відсутність чіткого проголошення національних інтересів Республіки, що невдовзі змусило польський уряд розпочати роботу над удосконаленням документу. В цей же час, статусність Польщі на міжнародному рівні значно підвищується, насамперед через підтримку з

¹⁵⁵ Буглай, Н. Зовнішня політика Польщі після вступу до НАТО. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Історія / за заг. ред. І. С. Зуляка ; редкол.: М. Алексієвець, Л. Алексієвець, М. Бармак [та ін.]. – Тернопіль : [ТНПУ], 2016. Вип. 1, ч. 2. С. 139

боку США та вступ до ЄС. У сумі ці фактори забезпечили Польщі домінуючі позиції у регіоні ЦСЄ.

Висновки

Події кінця ХХ століття визначили подальший розвиток держав Центрально-Східної Європи на роки вперед. Польща, будучи чи не найкращим прикладом радикальних змін в тогочасний період, попри глибоку кризу закріпила за собою домінуючі позиції в регіоні, чому завдячує минулим рокам реформ та трансформації, включно із економічною та військово-оборонною сферою. Відповідні події потрапили в поле зору науковців різних галузей, праці яких дозволяють всебічно дослідити тему стратегічного розвитку економіки та оборонної політики Польщі в період 1989-2005 рр..

Дана проблематика тісно пов'язана із інтеграцією країни в структури Північноатлантичного альянсу та Європейського Союзу, що є однією з найпоширеніших тем досліджень серед українських істориків, політологів, економістів тощо. Сучасні події в Україні ще більше пробудили інтерес української науки до інтеграційних процесів із західними інституціями, отож в період 2000-2010-х рр. з'являється велика кількість напрацювань з даної проблеми, де Польща у цьому контексті розглядається не лише як країна-кандидат, а й як найактуальніший для українського суспільства приклад. Так, чимало вітчизняних дослідників порівнюють інтеграційні процеси Польщі із українською зовнішньою та внутрішньою політикою. Також питання економічного та оборонного характеру Республіки Польща в період 1989-2005 рр. найчастіше аналізуються в контексті співпраці з ЄС та НАТО, що робить цей аналіз доволі поверховим.

Разом з тим, стратегії економічного та оборонного розвитку Польщі у 1989-2005 рр. глибоко досліджувались (та продовжують досліджуватись) польськими науковцями. Кожна прийнята стратегія чи супутній документ піддавались детальному розбору та критиці, що робить польську історіографію значно багатограннішою у контексті вищезазначеного питання. Для даного дослідження надзвичайно важливими були

напрацювання польського військового, науковця та заступника міністра національної оборони у 2005-2006 рр. Козея С., наукова діяльність якого зосереджена на аналізі оборонних стратегій Польщі.

Якості даного дослідження сприяла також наявність відповідних джерел, на аналізі яких базується ця робота. У процесі вивчення теми використовувались економічні та оборонні стратегії Республіки Польща у період 1990-2003 рр. та інші нормативні акти та архівні документи, що є дотичними до проблеми. Попри те, що ці джерела є підтвердженням активної економічної та оборонної політики держави у досліджуваний період, не всі з них можна назвати ефективними, що змушує застосовувати критичний аналіз по відношенню до деяких з них.

Окремої уваги заслуговує методологія даного дослідження. Оскільки дослідження об'єднує економічний та оборонний розвиток, що є тісно пов'язаним між собою, у роботі застосовувались як традиційні загальнонаукові методи, так і спеціально-історичні. Також дана кваліфікаційна робота потребувала застосування спеціальних методів економіки, оскільки в роботі порушувались дотичні до теми економічні проблеми та явища.

Дане дослідження бере початок з 1989 року, отож у роботі простежено хід подій від переговорів Круглого столу між «Солідарністю» Леха Валенси та комуністичною владою, що у контексті економічної сфери характеризувалось подальшою «шоковою терапією». Попри важке економічне становище в першій половині 1990-х рр. Польща офіційно заявляє про бажання ближчої співпраці із Заходом з подальшою перспективою інтеграції в Європейський Союз. Першим етапом на цьому шляху став Європейський Договір про співдружність Польщі з ЄЕС, а після - прийняття Копенгагенських критеріїв, виконання яких повинно було вивести польську економіку на конкурентоспроможний рівень із застосуванням основ ринкової саморегуляції. Так, реалізація

Копенгагенських критеріїв в економічній сфері запустила процес цілковитої трансформації економічних устроїв, до яких звикли поляки.

З 1995 року, який припав на першу каденцію Александра Квасневського, країна розпочала низку важливих зовнішньополітичних заходів, які допомогли удосконалити її економічну систему. Взявши курс на західні орієнтири, президент почав адаптувати польську економіку до вищезгаданих вимог, що зміцнило її позиції на міжнародній економічній та політичній арені.

В рамках даного дослідження було проаналізовано “Національну стратегію інтеграції”, яка передбачала розвиток демократії та ринкової економіки країни із реалізацією стратегії сталого економічного розвитку та модернізацією ключових галузей економіки держави. З'ясовано, що дана стратегія стала продовженням процесу втілення Копенгагенських критеріїв, ще більше поглибивши адаптацію польської економіки до вимог ЄС.

У роботі показано поетапний аналіз польської економіки в період 1989-2005 рр., згідно з чим 1995–1997 рр. ознаменувались високим рівнем безробіття на фоні економічного зростання, 1998-2002 рр. характеризувались вдвічі меншими темпами економічного розвитку, зниженням показнику кількості зайнятих та ще більшим рівнем безробіття, а в 2003-2008 рр. економічне зростанням навпаки пішло вгору, де також збільшилась кількість зайнятих, а рівень безробіття зазнав відчутного спаду. Ці дані дозволяють говорити про те, що спрямовані на подальшу євроінтеграцію економічні реформи 1990-х рр. стали своєрідним “трампліном” для майбутнього розквіту польської економіки. Також проведене дослідження дає підстави стверджувати, що набуття Польщею повноцінного членства у ЄС у 2004 році позитивно вплинуло на рівень добробуту польського суспільства.

Аналізуючи події історії Польщі після 1989 року, варто зазначити, що окрім економічного зростання пріоритетом, або ж краще сказати головною необхідністю держави, в той час було набуття чітких гарантій безпеки для подальшого розвитку країни. Таким чином, у 1990 році польський уряд зробив першу спробу утвердити основні елементи національної оборонної стратегії країни та визначити головні напрямки її оборонної політики у “Оборонній доктрині Республіки Польща”. Разом з тим, у процесі дослідження було з'ясовано, що дана доктрина базувалась на застарілих нормах, де покладаючись на химерні гарантії Варшавського договору, Польща не могла забезпечити надійний захист кордонів держави та її населення. Наступна оборонна стратегія 1992 року, яку було також проаналізовано у кваліфікаційній роботі, дозволяє зробити висновок про зміну зовнішньополітичних безпекових орієнтирів Польщі в сторону НАТО.

В цілому, можна стверджувати, що в період 1989-1992 рр. Польща ще балансувала між Заходом та Сходом, тоді, як до середини 1990-х рр. оборонна політика країни чітко переорієнтувалась на євроатлантичні вимоги. Наступні плани та стратегії країни у сфері оборони та безпеки, хоч і формувались в рамках проведення внутрішньої оборонної політики, також спрямовувались на адаптацію зовнішньої політики Польщі до інтеграції з Альянсом.

Дане дослідження також показало, що ситуація із становищем Збройних сил країни, відповідної інфраструктури та допоміжних ланок оборони у період 1990-х рр. характеризувалась достатньо кризовими явищами, причиною чого була неспроможність тогочасної системи оборони країни йти в ногу з політичними, економічними та соціальними змінами всередині Республіки.

Приєднавшись у 1999 році до Північноатлантичного альянсу, наступні стратегії оборони країни формувались з урахуванням умов

співпраці та солідарності з Північноатлантичним альянсом. Така тенденція піддавалась критиці з боку польських дослідників, оскільки маркери особистих інтересів Польщі часто стирались, намагаючись підлаштуватись під критерії Альянсу. У роботі показано, що на безперервну роботу над стратегіями оборони та безпеки Польщі впливали також світові процеси у цій галузі, прикладом чого був теракт 11 вересня 2001 року у США. Проте нова стратегія 2003 року також характеризувалась відсутністю положень про національні інтереси держави, що сприяло подальшій роботі над удосконаленням відповідних документів та їх реалізації.

Список використаних джерел та літератури

Джерела

Нормативно-правові акти

1. Північноатлантичний договір від 4 квітня 1949 року. Електронний ресурс // Верховна Рада України – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_008#Text
2. Narodowa Strategia Integracji (NSI). Електронний ресурс // Ośrodek Informacji i Dokumentacji Europejskiej – Режим доступу: http://oide.sejm.gov.pl/oide/images/files/dokumenty/narodowa_strategia_integracji.pdf
3. National Security Strategy of the Republic of Poland, 2003. Електронний ресурс // Policy Documentation Center – Режим доступу: http://pdc.ceu.hu/archive/00002796/01/poland_foreign9_doc.pdf
4. Polityka Bezpieczeństwa i Strategia Obronna RP 1992 roku. Електронний ресурс // Koziej. pl – Режим доступу: https://koziej.pl/wp-content/uploads/2015/07/Strategia_RP_z_92_r.doc
5. Presidency Conclusions Copenhagen European Council - 21-22 June 1993 Електронний ресурс // European Parliament – Режим доступу: https://www.europarl.europa.eu/enlargement/ec/pdf/cop_en.pdf
6. The Constitution of the Republic of Poland of 2nd April, 1997. Електронний ресурс // Dziennik Ustaw– Режим доступу: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/194980>
7. Uchwała Komitetu Obrony Kraju z dnia 21 lutego 1990 r. w sprawie doktryny obronnej Rzeczypospolitej Polskiej. Електронний ресурс // Dziennik Ustaw– Режим доступу:

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP19900090066/O/M19900066.pdf>

8. Założenia Polskiej Polityki Bezpieczeństwa 1992 roku. Електронний ресурс // Koziej. pl – Режим доступу:
https://koziej.pl/wp-content/uploads/2015/07/Strategia_RP_z_92_r.doc

Публікації документів

9. Briefing No 12. Note on Poland's political and economic situation and its relations with the European Union with a view to accession.
Електронний ресурс // European Parliament – Режим доступу:
https://www.europarl.europa.eu/enlargement/briefings/12a1_en.htm
10. Komunikat Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 6 lipca 2000 r.
Електронний ресурс // Dziennik Ustaw– Режим доступу:
<https://dziennikustaw.gov.pl/M2000020042601.pdf>
11. Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 20 listopada 1995.
Електронний ресурс // Dziennik Ustaw– Режим доступу:
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19951310636/O/D19950636.pdf>
12. Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 7 listopada 1995 r.
Електронний ресурс // Dziennik Ustaw– Режим доступу:
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19951260604/O/D19950604.pdf>
13. Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 9 października 2000 r. Електронний ресурс // Dziennik Ustaw– Режим доступу:
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20000850952>

Література

14. Алексієвець А., Алексієвець М., Ільчук І. Тенденції та проблеми співпраці України і Польщі в економічній сфері у сучасних умовах. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. Видавництво ТНПУ ім. В.Гнатюка, Тернопіль, 2015. Вип. 2. Ч. 4. С. 109 - 123.
15. Бочаров С. Інтеграція Польщі до Європейського Союзу (1989-2004 рр.). Журнал „Схід”, число 4 (88), Донецьк, 2008 р.
16. Буглай, Н. Зовнішня політика Польщі після вступу до НАТО. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Історія / за заг. ред. І. С. Зуляка ; редкол.: М. Алексієвець, Л. Алексієвець, М. Бармак [та ін.]. – Тернопіль : [ТНПУ], 2016. Вип. 1, ч. 2. С. 137–141.
17. Головченко А. В. Інтеграція як умова проведення зовнішньої політики країн Центрально-Східної Європи: перспективи для України. Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / редкол. : С. В. Ківалов (голов. ред.), Л. І. Кормич (заст. голов. ред.), Ю. П. Аленін [та ін.] – Одеса : Фенікс, 2013. Вип. 48. С. 308 - 316.
18. Довгулич С. І. Курс Польщі на реалізацію копенгагенських критеріїв в економічній сфері в 1989-2004 рр. «Вісник науки та освіти». Випуск 4, Київ, 2023. С. 762 - 774
19. Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів / Наук. ред. Л. Зашкільняк. Львівський національний університет імені Івана Франка; Інститут історичних досліджень; Центр історичної полоністики. – Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка, 2002. 752 с.

20. Зеленько Г. Євроінтеграційний фактор у процесах становлення громадянського суспільства в країнах Центрально-східної Європи. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2007. Вип. 34. С. 191-205.
21. Ключук Ю. М. Практична реалізація двосторонніх польсько-українських угод часів А. Кваснєвського та Л. Кучми. Гілея, Випуск 142, К, 2019. С. 37-42.
22. Корнілова В. В. Економічний аспект євроатлантичної інтеграції країн центрально-східної Європи. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 8. С. 36-38.
23. На шляху до Європейського Союзу. Досвід Польщі. Польський Інститут у Києві. Київ, 2006. 148 с.
24. Палехова В.А. Польський досвід переходу до ринку: уроки для України. Історичний архів. Наукові студії: Зб. наук. пр. — Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2008. Вип. 2. С. 62-72.
25. Фалалєєва Л.Г. Роль Копенгагенських критеріїв у реалізації цінностей Європейського Союзу. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2017. № 1. С. 114-122.
26. Шуба Т.П., Луняка В.А., Сашкова А.О. Шлях економічного розвитку Польщі до та після вступу до Європейського Союзу. «Економіка та суспільство», Випуск 13, Мукачево, 2017 С. 150 - 156.
27. Arak P., Czernicki Ł., Czerwiński A., Kukołowicz P., Kutwa K., Maj M. Polska 1989-2019. Społeczeństwo, gospodarka, kultura. Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa, 2019. 24 с.
28. Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej. Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa, 2013. 265 с.
29. Bochen D. 30 lat transformacji gospodarczej: Polska gospodarka zbliża się do standardów zachodnich. Електронний ресурс // Polski Instytut Ekonomiczny – Режим доступу:

https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2022/01/04_06_2019_Informacja_prasowa_30latPrzemian.pdf

30. Bourrilly J., Langros G., Laran M., Maurel M., Mond G., Potel J., Włodarczyk H. Pologne. Электронный ресурс // Encyclopædia Universalis France – Режим доступа:
<https://www.universalis.fr/encyclopedie/pologne/6-une-transformation-de-mocratique/>
31. Czarniecki D., Skalski D. Polityka bezpieczeństwa i strategia obronna III Rzeczypospolitej: zarys problematyki. Pomorska Szkoła Wyższa, Gdańsk, 2018. 172 s.
32. Jarosiński M. Obrady Okrągłego Stołu. Электронный ресурс // Dzieje.pl – Режим доступа: <https://dzieje.pl/aktualnosci/obrad-y-okraglego-stolu>
33. Konias M.. W poszukiwaniu gwarancji bezpieczeństwa. Polska po 1989 roku. Zeszyty Naukowe Ruchu Studenckiego, Nr 2, Wrocław, 2011. C. 65 - 78.
34. Kotlorz D., Sojka E. Wzrost gospodarczy a zatrudnienie w Polsce w latach 1995–2014. Studia Prawno-Ekonomiczne, V. 105, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, 2017. C. 259-275.
35. Koziej S. Ewolucja Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej w latach dziewięćdziesiątych XX wieku. Электронный ресурс // Koziej. pl – Режим доступа:
https://koziej.pl/wp-content/uploads/2015/07/Skrypt_-_Ewolucja_bezp._RP_w_latach_90..doc
36. Koziej S. Strategia Bezpieczeństwa i obronności Rzeczypospolitej Polskiej po wstąpieniu do NATO. Электронный ресурс // Koziej. pl – Режим доступа:
https://koziej.pl/wp-content/uploads/2015/07/Skrypt_-_SBiORP_w_NAT_O.doc

37. Koziej S., Brzozowski A.. Strategie bezpieczeństwa narodowego RP 1990-2014. Refleksja na ćwierćwiecze. Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej. Pierwsze 25 lat, Warszawa, 2015. C. 17-54.
38. OCDE (Organisation de coopération et de développement économiques). Электронный ресурс // Encyclopædia Universalis France– Режим доступа:
<https://www.universalis.fr/encyclopedie/ocde-organisation-de-cooperation-et-de-developpement-economiques/>
39. Rezler P. The Copenhagen Criteria: Are they helping or hurting the European Union? *The Touro International Law Review*. V. 14, No. 2, 2011. C. 390-411.
40. Skórzyński J. Okrągły stół. Znak, Kraków, 2019. 360 c.
41. Wołoszyn M. Metafora w służbie polityki. Aleksander Kwaśniewski o wstąpieniu Polski do NATO i akcesji do Unii Europejskiej. *Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza*, Vol. 28 (48), Nr 2, Poznań, 2021. C. 393 - 413